

Critical Reading of Studies on Automobiles in Iranian Society based on Paradigmatic Considerations in the Sociology of Technology

Ebrahim Ekhlesi *

Associate Professor, Sociology Department, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Ali Khanmohammadi

Ph.D. Student in Cultural Sociology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Ali Khaksari Rafsanjani

Professor, Department of Regional and Urban Planning, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Problem Statement

The phenomenon of the automobile in contemporary Iran – despite the common perception – has not only been understood as a technical-engineering object but also as a “technological artifact” in connection with social, cultural, environmental, and even political systems. The automobile in everyday life, along with its intended functions and subsequent unintended consequences in other areas of the lives of social actors, has led to various studies in the fields of social sciences and art. However, despite the relatively significant volume of articles published in the last two decades, due to limitations such as thematic dispersion, focus on survey approaches, and lack of theoretical coherence, obtaining a clear picture of studies on the automobile in Iranian society has faced a fundamental problem. The aforementioned point justifies the necessity of conducting the present research. Thus, the multiplicity and dispersion of research conducted in the field of automobile-related studies require a critical review and consolidation of the set of findings at a more abstract level. The main objective of the research is to critically analyze the 2003-2024 articles published in Iran in the field of social sciences and art around the automobile phenomenon. This evaluation attempts to suggest new directions for future research by focusing on the existing adequacy and shortcomings, while simultaneously identifying the neglected and strong points of existing studies.

* Corresponding Author: eb.ekhlasi@gmail.com

How to Cite: Ekhlesi, E; Khanmohammadi, A; Khaksari Rafsanjani, A. (2025). Critical reading of studies on automobiles in Iranian society based on paradigmatic considerations in the sociology of technology, *Journal Urban and Regional Development Planning*, 10 (33). 1-47.

Materials and Methods

The study was conducted based on a critical review approach and using the matrix analysis and thematic analysis methods. The research population includes 893 articles indexed in reputable domestic scientific databases, which were filtered in the first step based on inclusion and exclusion criteria. Ultimately, 26 articles that directly or indirectly addressed the topic of automobiles and their social and cultural dimensions were selected. The analysis was conducted at two levels: matrix analysis and thematic analysis. To ensure the validity of the research, two independent coders were used to analyze the articles, and the results were reviewed in multiple stages.

Results

The research findings showed that the focus of most articles is based on the following axes: 1) Focus on large cities; in fact, a large part of the articles have studied the consequences of the automobile in metropolitan areas and have paid less attention to small towns, rural areas, or intercity spaces. This demonstrates a kind of "urban bias" in existing studies. 2) Predominance of survey approach and secondary data; many studies have limited themselves to collecting quantitative data and secondary analysis of official data. This has led to the marginalization of qualitative dimensions of the lived experience of the automobile, such as cultural meanings, collective memory, or social identities linked to the automobile. 3) Playing with a set of urban-policing variables; to put it more clearly, in most articles, variables such as air pollution, traffic, road safety, and accidents have been the focus of discussion as independent or dependent variables; although the aforementioned topics are of great importance, limiting themselves to them has limited the analytical scope of the research. In addition to the three axes mentioned above, the study's findings from a paradigmatic perspective reveal that a limited number of articles have considered recent theories in the sociology of technology. These include actor-network theory, the theory of cultural objects, and the paradigm of memory and technology studies. In contrast, perspectives that focus on technological determinism and pathological approaches have consistently garnered the most attention in the articles. According to these viewpoints, the automobile is not portrayed as a complex socio-cultural phenomenon; instead, it is viewed primarily as a source of crisis and social problems. Methodologically speaking, the most prominent gap is the absence of qualitative and ethnographic methods in Iranian automobile-related studies. The absence of participant observation, in-depth interviews, narrative analysis, and critical discourse studies has led to a lack of understanding of the deeper layers of everyday and cultural experiences of the automobile in Iranian society.

Discussion and Conclusion

The findings of this study indicate that, despite significant growth in the quantity of automotive research in Iran, it still faces fundamental theoretical and methodological shortcomings. Overreliance on quantitative data and disregard for the cultural, psychological, and lived experience-related dimensions of the automobile have led to a kind of "reductionism." The mentioned reductionism has presented a limited picture of the role of the automobile in Iranian society; a picture that revolves more around urban and environmental crises and less about the meanings, identities, memories, and cultural resistances associated with the automobile. In addition, the absence of recent paradigms of the sociology of technology indicates that many Iranian researchers continue to adhere to technological determinism or pathological approaches, while global studies suggest that the automobile can be examined as a "network complex" intertwined with humans, objects, spaces, and cultural meanings. The present study showed that to improve the level of automobile studies in Iran, it is necessary to pay attention to the following three axes: 1) Developing new theoretical paradigms: Using actor-network theories, object studies, and memory theories can reveal new dimensions of the relationship between the automobile and society. 2) Methodological diversity: Combining quantitative methods with qualitative methods such as ethnography, discourse analysis, and narrative analysis allows for a deeper understanding of the lived experience of the automobile. 3) Expanding research fields: It is necessary to expand the focus from metropolitan cities to small towns, villages, and interurban spaces to provide a more comprehensive picture of the automobile in relation to the context of Iranian society. The innovation of this study lies in a coherent and systematic critical review of domestic articles on automobiles over the past twenty years. The review not only highlights the adequacy and shortcomings of existing research but also offers new directions for future studies. These suggestions are grounded in the integration of recent theories related to the sociology of technology and the use of qualitative and interdisciplinary methods.

Keywords: Actor–network theory, Technological Determinism, Social Construction of Technology, Car, City.

فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای
دوره دهم، شماره ۳۳، تابستان ۱۴۰۴، ص ۱-۴۷
www.urdp.atu.ac.ir
DOI: 10.22054/urdp.2025.83353.167

خوانش انتقادی مطالعات ناظر بر خودرو در جامعه ایرانی ذیل ملاحظات پارادایمی مندرج در جامعه‌شناسی تکنولوژی

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

ابراهیم اخلاصی *

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه علامه
طباطبائی، تهران، ایران.

علی خانمحمدی

استاد گروه برنامه‌ریزی منطقه‌ای و شهری، دانشگاه علامه طباطبائی،
تهران، ایران.

علی خاکساری رفسنجانی

چکیده

فراوانی پژوهش‌های مطالعات خودرو، پراکندگی نتایج مطالعاتی، ماهیت میان‌رشته‌ای نسبت‌یابی خودرو به‌مثابه مصنوع فناورانه جدید و ابعاد مختلف نظام اجتماعی، ضرورت خوانش انتقادی مقالات ذی‌ربط را به‌منظور دستیابی به کفایت‌ها و کمبودهای مطالعاتی با نظر داشت به ملاحظات پارادایمی مندرج در جامعه‌شناسی تکنولوژی آشکار می‌سازد. هدف پژوهش، توصیف زوایای مطالعات داخلی ۱۳۸۲-۱۴۰۳ حوزه علوم اجتماعی و هنر پیرامون خودرو حسب مؤلفه‌های چندگانه است. تعداد ۲۶ مقاله مرتبط از میان ۸۹۳ مقاله نمایه شده در پایگاه‌های علمی داخلی بر مبنای معیارهای شمول انتخاب و با روش تحلیل ماتریسی و مضمونی مورد کاوش قرار داده شده‌اند. به‌موجب نتایج حاصله، بسیاری از مقالات طی تمرکز بر شهرهای بزرگ، ذیل الزامات رویکرد پیمایشی و تحلیل ثانوی داده‌ها در مقام داده یابی و داده‌کاوی و هم‌چنین، بازی با مجموعه‌ای از متغیرهای انتظامی - شهری به‌مثابه متغیرهای مستقل و وابسته نگاشته شده‌اند. به‌علاوه، در تعداد بسیار محدودی از مقالات، صورت‌بندی مسئله خودرو در ایران از منظر ملاحظات زیست‌محیطی، روانی-بهداشتی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و در بی‌اعتنایی به چشم‌اندازهای نظری متأخر در مطالعات تکنولوژی نظیر کنش‌گر-شبکه و متقابلاً، اکتفا به جهت‌گیری‌های آسیب‌شناختی، ذیل پارادایم جبرگرایی تکنولوژیک مورد کاوش قرار گرفته است. مزید بر مغفوله‌های محتوایی پیش‌گفته، عدم التفات خاطر پژوهشگران ایرانی به الزامات و لوازم مترتب بر پارادایم پژوهش کیفی در موضع داده یابی و داده‌کاوی، به‌عنوان محوری‌ترین مغفوله مطالعات موجود از حیث روش‌شناختی محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: جبرگرایی فناورانه، کنش‌گر-شبکه، بر ساخت اجتماعی فناوری، خودرو، شهر.

نویسنده مسئول: eb.ekhlasi@gmail.com

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی دانشگاه علامه طباطبائی است.

بیان مسئله

زوایای متنوع خودرو، به مثابه مصنوع تکنولوژیک، از زمان ورود به ایران همواره به مطلق شیء فنی مهندسی فروکاسته شده است؛ این در حالی است که شعاع تأثیرات خودرو بر وجوه مختلف مناسبات کنشگران اجتماعی فراتر از نمودهای فنی مهندسی آن بوده است. تجاری سازی تولید خودرو مزید بر تحولات فنی، تغییرات و صورت بندی های اندیشیده نشده متعدد را در ساحات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی برای جامعه ایرانی به همراه داشته است. به نظر می رسد نوسازی کالبدی شهرها بر مبنای دیدگاه های نوین شهرسازی غیر ایرانی را بتوان به منزله کلی ترین عنوان قابل استفاده در توصیف تغییرات بعدی حاصل از جاگیری خودرو در متن جامعه ایرانی در نظر گرفت. فضاهای جدید، همانند فلکه، بزرگراه، سازمان های تازه تأسیس از قبیل پلیس راهنمایی و رانندگی و تاکسی رانی، اشیای غیر مسبوق به سابقه مانند ایستگاه تاکسی، چراغ و علائم راهنمایی، اماکن جدید کسب و کار نظیر تعمیرگاه، گاراژ و پمپ بنزین و سرانجام، توسعه صنایع جدید همانند لاستیک سازی و آسفالت سازی، مزید بر بحران های نوین نظیر ترافیک و آلودگی های صوتی و زیست محیطی از جمله افزوده های بعدی برخاسته از نوسازی شهری در کالبد شهر ایرانی - اسلامی هستند. پارادایم نوسازی شهری و نظام برنامه ریزی مبتنی بر مناسبات تمرکزگرای پهلوی اول و دوم هیچ یک با مناسبات محله ای شهر ایرانی - اسلامی قرابت قابل ملاحظه ای نداشتند و هر دوی آنها بافت های تاریخی و موارث فرهنگی را ناکارآمد و موزه ای می پنداشتند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز نگاه انضباطی نوسازی شهری بر حکمرانی شهرهای بزرگ همچنان تداوم پیدا کرد و ساخت و ساز بی رویه در پایتخت و سایر کلان شهرهای ایران را تداوم بخشید (اطهاری، ۱۳۹۳؛ حبیبی، ۱۳۹۰).^۱

۱. برای مطالعه بیشتر مراجعه کنید به ایزدی و امیری، ۱۳۹۵؛ مهاجر و تاج الدینی، ۱۳۹۴؛ سمسار، سرائیان، مقدم، ۱۳۹۲؛ شعبانی، کامیاب، ۱۳۹۱؛ آنامراد نژاد، ۱۳۹۰؛ اطهاری و یزدانی، ۱۳۸۷؛ اطهاری (الف)، ۱۳۸۶؛ اطهاری (ب)، ۱۳۸۶؛ سلطان زاده، ۱۳۸۵؛ تکمیل همایون، ۱۳۸۵؛ خاکساری، شکیبامنش، ۱۳۸۵؛ شعبان زاده، ۱۳۸۱؛ تکمیل همایون، ۱۳۸۰؛ سعیدی رضوانی، ۱۳۷۱؛ کریمان، ۱۳۵۵؛ پیرنیا، ۱۳۴۷.

وجوه مسئله‌مندانه گسترش صنعت خودرو در جامعه ایرانی مشخصاً در دوره پهلوی دوم به تدریج بر تصمیم سازان، برنامه‌ریزان و اصحاب فرهنگ و پژوهش پدیدار گردید. در مقطع تاریخی یادشده، راه‌اندازی و رشد صنعت خودروسازی و صنایع وابسته به آن در ایران به وجهی مضاعف از صنعت نفت نیز متأثر بوده است. تولید سوخت ارزان از عوامل مهم تثبیت سنخ‌های مشخص از خودرو در جوامع است، کما این که تولید ارزان نفت گاز^۱ در پالایشگاه‌های قاره سبز به اقبال گسترده از خودروی دیزل در کشورهای اروپایی منجر شده است. در ایران نیز به طریقی مشابه، تولید بنزین ارزان داخلی تثبیت خودروهای بنزینی در سبد خانوارها را موجب گردیده است. در دوره پهلوی دوم، به‌رغم راه‌اندازی کارخانه‌های متنوع صنایع سبک و سنگین در کشور، اما، خودروسازی، در کنار صنایع نفتی، بدل به نماد صنعتی سازی و پیشرفت اقتصادی شد (فلاحی و هاشمیان فر، ۱۳۹۸؛ انصاری و سلامی، ۱۳۹۳)^۲. ایران ناسیونال جز اولین شرکت‌های ایرانی بود که با اصول مدیریت صنعتی نوین و مبتنی بر انگاره تولید انبوه^۳ مدیریت شد. در امتداد یادشده، شرکت ایران ناسیونال با ایجاد پیکان‌شهر به‌عنوان شهرک برخوردار از امکانات مناسب، قدم‌های جدی در خصوص مسائل رفاهی کارگران خود برداشت. تبلیغات سیاسی^۴ و الگوسازی پیرامون مجموعه اقدامات اینچنینی سهم زیادی در ترویج و تثبیت برنامه‌های صنعتی سازی انقلاب سفید در جامعه ایرانی ایفا نمودند. صنعت خودروسازی پس از وقوع انقلاب اسلامی و ذیل شرایط بعدی پیش‌آمده، به‌ویژه جنگ تحمیلی، صدمات و لطمات جدی را از نظر نیروی انسانی و ظرفیت‌های فنی تجربه کرد. با اتمام جنگ تحمیلی، خودروسازان داخلی طی عقد قرارداد با شرکت‌های خارجی تلاش‌های گسترده‌ای در جهت ارتقای سطح فنی از خود نشان دادند. در این میان، مزید بر تلاش‌های فنی ناظر بر ارتقاء کیفی محصولات خودرویی، آورده‌های حاصل از هدفمندی یارانه‌ها ذیل عناوینی همچون

1. Diesel fuel

۲. نک: کریمی‌نژاد و حقیقی‌راد، ۱۳۹۲.

3. Fordism

4. Propaganda

حذف ارز ترجیحی واردات خودرو از یک سو و گران سازی بنزین و اختصاص ارز دولتی به تولیدات خودرویی از سوی دیگر، سرعت تحولات صنعت خودروسازی از جهت درآمدزایی و سیاست گذاری دولت دوچندان و نهایتاً صنعت خودروی کشور جایگزین صنعت نساجی گردید (کریمی نژاد و حقیقی راد، ۱۳۹۲)^۱. از تولید خودرو در سال ۱۳۳۲ خورشیدی تا امروز ایده خودروسازی ایرانی شده^۲ همواره مطرح بوده است. اما اجرای این طرح ها بالأخص پس از جنگ تحمیلی، متأثر از گره خوردن صنعت خودروسازی به اقتصاد نفتی، به توفیقات کافی دست نیافت. ناکامی در تولید خودروی ایرانی شده و فاصله گیری هم زمان از اقتصاد فتوتی، پایدار و سبز لطمات جبران ناپذیر را به محیط زیست وارد ساخته است. صنایع خودروسازی با تولید محصولات آلاینده، تولید پساب صنعتی و مصرف منابع آب زیرزمینی برای تولید تا تأسیس کارخانه در جنگل ها، مراتع و زمین های کشاورزی یکی از عوامل بحران زای زیست محیطی کشور محسوب می شوند. زنجیره های صنایع مرتبط به خودرو نظیر صنعت نفت و فولاد نیز از آلاینده ترین صنایع دنیا محسوب می شوند (نیل، ۱۳۹۸؛ صالحی و پازوکی نژاد، ۱۳۹۶)^۳. زیان های انباشته شده کارخانه های خودروسازی نیمه دولتی، شمارگان^۴ پایین تولید خودروهای ایرانی شده در حکم بخشی از مصادیق انضمامی قابل ذکر پیرامون مشکلات صنعت خودروسازی در ایران از منظر ملاحظات زیست محیطی هستند (فرهادی (ب)، ۱۴۰۰؛ مصلی نژاد، ۱۳۹۵)^۵. مزید بر سویه های زیست محیطی، گسترش تولید و استفاده از خودرو ذیل مطلق کالانگاری آن و در غیاب فهم آن ذیل انگاره «خودرو به مثابه مصنوع فرهنگی- اجتماعی» از نقطه نظر فرهنگ، سبک

۱. نک: فلاحتی و هاشمیان فر، ۱۳۹۸؛ انصاری و سلامی، ۱۳۹۳

2. Iranized

۳. نک: فاستر، ۱۴۰۰؛ مجاوری، ۱۴۰۰؛ مرشدی، ۱۳۹۹؛ فرهادی، ۱۳۹۱.

4. Tirage

۵. نک: دنیای اقتصاد، ۱۴۰۳؛ تابناک اقتصادی، ۱۴۰۳؛ احسانی، ۱۴۰۲؛ لاهیجانی، ۱۴۰۱؛ آبراهامیان، ۱۴۰۱؛ فرهادی (الف)، ۱۴۰۰؛ فاستر، ۱۴۰۰؛ منییر، ۱۳۹۹؛ کاتوزیان، ۱۳۹۹؛ دین مور، ۱۳۹۸؛ کاتوزیان، ۱۳۹۷؛ آبراهامیان، ۱۳۹۵؛ کاتوزیان، ۱۳۹۲. کاتوزیان، ۱۳۹۴؛ آبراهامیان، ۱۳۹۶.

زندگی و مجموعه ملاحظات معطوف به هویت فردی و اجتماعی نیز موجد آسیب‌ها و رقم خوردن طیفی از ناسازواره‌ها گردیده است. ترافیک، آلودگی هوا و صوتی، تسلط ماشین‌گرایی^۱ و سبک حمل‌ونقل شخصی از جمله برخی از مهم‌ترین آورده‌های اندیشیده نشده بعدی حاصل از مطلق نگاه فنی مهندسی به خودرو هستند. با همه‌گیری جهانی بیماری کرونا و حتی پس از مهار آن روند استفاده از خودروی شخصی بر زیست شهری ایرانیان شدت بیشتری یافت. در دوره پسا کرونا خودرو بیش از گذشته جزو کالاهای و شاخص‌های سبک زندگی شهری محسوب شده است (وحید بافنده و همکاران، ۱۴۰۲).^۲

تثبیت گفتمان فنی مهندسی خودرو از منظر ملاحظات ناظر بر نهاد علم نیز قابل‌ردیابی است. از چند دهه پیش تاکنون علم خودروشناسی^۳ در دانشکده‌ها و دانشگاه‌های فنی-مهندسی در قالب رشته مهندسی مکانیک تدریس می‌شود. رشته تخصصی یادشده در مقاطع تحصیلی کاردانی، کارشناسی ناپیوسته و پیوسته و نیز در مقطع کارشناسی ارشد در گرایش‌های سیستم محرکه خودرو، طراحی سیستم‌های تعلیق، ترمز و فرمان و هم‌چنین، در مقطع دکتری در گرایش‌های الکترونیک خودرو پیشرفته و تکنولوژی محصول همچنان فعال است. در حال حاضر، در ۵ دانشگاه صنعتی بزرگ کشور و چهار سامانه دانشگاهی از جمله دانشگاه پیام نور، فنی‌وحرفه‌ای، آزاد اسلامی و جامع علمی کاربردی رشته‌ها و گرایش‌های گوناگون مرتبط با خودرو در مقاطع مختلف مورد آموزش قرار می‌گیرند. مراکز دولتی و خصوصی تحقیقات و توسعه^۴ به‌طور موازی در حال پیشبرد مسائل و پژوهش‌های ناظر بر خودروشناسی هستند. مرکز تحقیقات و نوآوری صنایع خودروی سایپا^۵، شرکت آزمایش و تحقیقات قطعات و مجموعه خودرو^۶، مؤسسه پژوهشی

1. Machinism

۲. نک: صادقی نائینی و همکاران، ۱۴۰۱؛ خاوریان و همکاران، ۱۴۰۱.

3. Automotive science

4. Research and development (R&D)

۵. راه‌اندازی در سال ۱۳۷۶ خورشیدی

۶. ITRAC. راه‌اندازی در سال ۱۳۷۶ خورشیدی

فناوری‌های نوین در صنعت خودرو^۱، شرکت تحقیق، طراحی و تولید موتور ایران خودرو^۲ و دانشگاه صنعتی مالک اشتر برخی از فعال‌ترین مؤسسات قابل ذکر در این باره هستند. مراکز علمی و پژوهشی فوق‌الذکر موجب فزونی تولیدات علمی در حوزه خودروشناسی و علوم وابسته به آن - در قیاس با دیگر رشته‌های دانشگاهی شده‌اند. مزید بر موارد یاد شده، طی دو دهه اخیر دیگر تحولات بنیادین و فناورانه در صنعت خودرو، همچون ظهور خودروی برقی و خودروی خودران اتفاق افتاده است. به علاوه، گروه‌های پژوهشی در مراکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی و مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران و مراکز پژوهشی تخصصی متعدد در دانشگاه‌های تهران، شریف و علم و صنعت ایران و نیز در اندیشکده حمل و نقل ایران در باب حمل و نقل راه‌اندازی و موجب توسعه کمی پژوهش‌های ذی‌ربط شده‌اند. وجود این قبیل مراکز تحقیقاتی در هم‌افزایی با میزان بالای پژوهش‌های محققان حوزه فنی مهندسی در حکم شواهد قابل استنادی هستند که تفوق و سلطه گفتمان فنی مهندسی، تسلط نگاه ابزاری و مطلق‌شیئت‌انگاری در نسبت با خودرو به‌روشنی از آن‌ها استنباط می‌شود. در همین امتداد، در بیشتر مطالعات داخلی ابعاد فرهنگی، سیاسی و اجتماعی ممزوج با خودرو نادیده گرفته شده است و جبرگرایی فناورانه بنیان و بنیاد مناسبات فعلی حاکم بر خودرو را هم در عرصه تولید و گسترش و هم در سپهر پژوهش و مطالعه از آن خود نموده است. در این میان، تلاش‌های محققان علوم اجتماعی و هنر که غالباً حاصل پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی و یا برآمده از پژوهش‌های پراکنده و خویش‌فرما هستند، در میزانی بسیار اندک و پراکنده به مثابه حاشیه‌ای بر متن اصلی در قالب مقالات علمی-پژوهشی منتشر شده‌اند. در برخی از این مقالات، کالبد مادی و غیرمادی شهر - به عنوان بستر اصلی جایابی خودرو - به‌طور هم‌زمان در کنار یکدیگر مورد مطالعه قرار گرفته است. فقدان چشم‌انداز روشن و نبود روایت کلان از مجموع آورده‌های مطالعاتی کلی‌ترین نتیجه نامطلوب مستفاد از نمایه فعلی پژوهش‌های داخلی

۱. راه‌اندازی در سال ۱۳۸۴ خورشیدی

۲. IPCO. راه‌اندازی سال ۱۳۷۶ خورشیدی

است؛ امر یادشده ضرورت انجام مطالعه پیش روی را - با تأکیدی که بر خوانش انتقادی مجموعه مطالعات قبلی از خود نشان می‌دهد - موجه می‌سازد؛ بدین‌سان، با توجه به مجموع توضیحات پیش‌گفته، سعی نویسندگان مقاله حاضر بر این است که توصیف چندلایه از ملاحظات نظری، روش‌شناختی و یافته‌ای مطالعات پیشین را در کنار کاستی‌ها و مغفوله‌های مندرج در مطالعات داخلی ناظر بر خودرو را طی امعان نظر به چشم‌اندازهای موجود در مباحث جامعه‌شناسی تکنولوژی رؤیت‌پذیر کنند و متعاقب آن، دستورکارهای پژوهشی را به وجهی برآمده از یافته‌های مطالعه پیشنهاد نمایند. پرسش‌های اصلی مطالعه مطابق با تنسيق زیر قابل صورت‌بندی هستند:

۱. وجوه توصیفی مطالعات داخلی ناظر بر خودرو در بستر جامعه ایرانی کدام‌اند؟

۲. مهم‌ترین نقدهای وارد مطالعات داخلی ناظر بر خودرو در ایران چیست؟

۳. دستورکارهای پژوهشی قابل‌ارائه برای مطالعات آتی ناظر بر خودرو در بستر

جامعه ایرانی کدام‌اند؟

تمهیدات نظری

مطالعه حاضر قطع‌نظر از راهبرد قیاسی، نظریه‌آزمایی و آزمون فرضیات به انجام رسیده است. طرح فشرده مباحث نظری در این بخش مبتنی بر مجموعه نظراتی است که مطلقاً نگاه فنی مهندسی به اشیاء را مورد چالش قرار می‌دهند. هم‌چنین، در پژوهش پیش روی صرفاً از باب تعمیق حساسیت نظری، برخی از مهم‌ترین چشم‌اندازهایی که امکان خوانش فرهنگی اجتماعی از مصنوعات تکنولوژیک را - در اینجا، خودرو - در دست می‌نهند، مطرح‌شده‌اند. برنامه قوی فرهنگی، شبکه-کنش‌گر^۱، حافظه حال‌گرا و عامه‌پسند و پویایی حافظه ازجمله مهم‌ترین مباحث مطروحه‌ای هستند که ذیل عناوین کلی سنخ‌شناسی مواجهه نظری با فناوری در علوم اجتماعی و تحلیل اجتماعی فناوری^۲ بدان‌ها پرداخته

1. Actor-network theory (ANT)

2. Social analysis of technology/ Socio-Technology Analysis

خواهد شد. یافته‌های توصیفی و دریافت‌های تفسیری برآمده از تحلیل ماتریسی و مضمونی مقالات به ترتیب در دو بخش یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری ارائه خواهند شد.

برخی محققان ذیل پارادایم جبرگرایی فناورانه^۱ بر این باور هستند که تغییر فناوری به دنبال خود تغییر اجتماعی را نیز به بار می‌آورد. این پارادایم ناظر بر رویکردها و دیدگاه‌هایی است که طیفی از موضع‌گیری‌ها در مقابل فناوری را تحت صفاتی همچون «خوش‌بین به فناوری»^۲، «بدبین به فناوری»^۳ و «ابزارانگار»^۴ شامل می‌شود. جبرگرایی فناورانه از جمله رویکردهای مهم در این باره است. جبرگرایان فناوری بر این باور هستند که فناوری آغازگر اصلی دگرگونی جامعه است. در این میان، نظریه پردازان و فیلسوفان شاخص، از تورستین وبلن^۵ گرفته تا جاکوب الو^۶ مواجه شدن بشر با انقلاب‌های صنعتی، تسلیحاتی و ارتباطی را مورد تأکید قرار می‌دهند. در قرن جدید، مجموعه عواملی همچون تشدید بحران‌های زیست‌محیطی، وقوع جنگ‌های خانمان‌سوز، رقابت‌های تسلیحاتی و اتمی اقبال متفکران علوم اجتماعی به جبرگرایی فناورانه را به شدت کاهش داده است. جبرگرایان فناورانه جدید^۷ گروه جدید برآمده از درون رویکرد جبرگرایی فناورانه هستند که به مراتب در ساحتی چند از موضع پیشینیان خود اتخاذ فاصله نموده‌اند. نظریه پیچیدگی^۸ از دیدگاه‌های جبرگرایی فناوری در معنای متأخر آن است که از ریاضی الهام گرفته شده است. نظریه پیچیدگی سعی خود را مصروف ارائه پاسخ عقلانی به «ادعای تصادفی خواندن» برخی پدیده‌ها نموده است و در همین راستا، ذیل نظریه مذکور سعی بر این بوده است که میزان پیچیدگی پدیده‌های فیزیکی از جمله سینکال‌ها را قابل اندازه‌گیری گردند. اقتصاد اولین شاخه علوم انسانی بود که مدل‌سازی‌های صورت گرفته پیرامون

-
1. Technological Determinism
 2. Techno-Optimist
 3. Techno-Pessimism
 4. Instrumentalist
 5. Thorstein Veblen
 6. Jacques Ellul.
 7. Neo technological determinisms
 8. Complexity theory

«پدیده‌های تصادفی انگاشته شده» را در جهت حل مسائل تصادفی و غیرعقلانی ناظر بر مدل عرضه و تقاضا به کار گرفت (تیلی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Feng, 2022).^۱

پارادایم برساخت اجتماعی فناوری^۲ از دیگر الگوواره‌های تحلیلی ناظر بر تکنولوژی است که آن‌چنان مورد اقبال محققان ایرانی قرار نگرفته است. پارادایم برساخت اجتماعی فناوری در ربط وثیق با جامعه‌شناسی معرفت علمی^۳ واقع می‌شود؛ مطابق با انگاره‌های مندرج در جامعه‌شناسی معرفت که از اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی و اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی مطمح نظر جامعه‌شناسان و فعالان فلسفه قاره‌ای قرار گرفت، شرایط و ساختارهای اجتماعی علم و فرآیندها، فعالیت‌ها و محصولات علمی طی مناسبات دیالکتیکی و متداخل با یکدیگر فهم‌پذیر می‌گردند. اندیشمندان نسل اول این شاخه علم از جمله لودویک فلیک^۴، دیوید بلور^۵ و تا حدودی توماس کوهن و ایمره لاکاتوش^۶ محسوب می‌شوند. آنان ضمن ایستادگی در مقابل جبرگرایان، ایده جامعه‌شناسی دانشمندان^۷ - متعلق به رابرت کی‌مرتون - را موردنقد قرار دادند و آن را برنامه ضعیف^۸ نام نهادند. نسل دوم متفکران جامعه‌شناسی شناخت علمی در دو مکتب ادینبورگ^۹ و مکتب بث^{۱۰} سازمان‌دهی شدند. گروه اول با هدایت دیوید بلور^{۱۱} و بری بارنز^{۱۲} در واحد مطالعات علوم^{۱۳} در دانشگاه ادینبورگ به هدایت پژوهش‌هایی تحت عنوان برنامه قوی^{۱۴} علم فعالیت کردند. آنان در پژوهش‌های

-
1. Hauer, 2017; Hackett et al., 2008. نک:
 2. Social Construction of Technology (SCOT)
 3. Sociology of scientific knowledge (SSK)
 4. Ludwik Fleck
 5. David Bloor
 6. Imre Lakatos
 7. Sociology of scientists
 8. Weak programme
 9. Edinburgh School
 10. Bath School
 11. David Bloor
 12. S. Barry Barnes
 13. Science Studies Unit
 14. Strong Programme

خود دو آموزه اصلی نظریه بار بودن مشاهدات^۱ و تعیین ناقص داده‌های تجربی^۲ را مورد تأکید قرار می‌دادند (تیلی و همکاران، ۱۴۰۰؛ فایرلند و همکاران، ۱۴۰۰).^۳

بحث در باب شیء در علوم اجتماعی با وجود پیشینه کهن به دلیل آرا و دیدگاه‌ها پس از چرخش فناوری در علم جامعه‌شناسی به صورت منسجم مطرح شد. این انسجام حول دو مفهوم متفاوت اشیاء^۴ و چیزها^۵ ایجاد شد. این دو مفهوم سرمنشأ شاخه‌های علمی نوظهور همچون جامعه‌شناسی چیزها^۶، جامعه‌شناسی اشیاء^۷، انسان‌شناسی اشیاء و مطالعات فرهنگ مادی^۸ با رویکردهای فرهنگی یا دیدگاه‌های انتقادی نسبت به جهانی شدن همچون رویکرد پسااستعماری و زیست‌بوم‌گرا بودند (Appadurai et al., 1988; Lemert, 2012; Cochoy, 2007). در همین امتداد، مباحث نظری مقاله را در ادامه با ایضاح «جامعه‌شناسی اشیاء»، به‌ویژه با تأکید بر رویکرد اشیای اجتماعی^۹ - به واسطه ربط مستحکم‌تر آن با پرسش‌های پژوهش - دنبال می‌کنیم.

رویکرد فرهنگی به جامعه‌شناسی اشیاء واجد نحله‌ها و متفکران متفاوت است (وودارد، ۱۳۹۷). نویسندگان مقاله در این میان، برنامه قوی فرهنگی و آرای جفری سی الکساندر را مورد توجه قرار داده‌اند. الکساندر متأثر از برنامه قوی جامعه‌شناسی علم و فناوری تفکرات و پژوهش‌های خود را در قالب «برنامه قوی فرهنگی» که تلفیقی تازه‌ای از نگاه عمل‌گرایانه با تأویل‌شناسی^{۱۰} بود، ارائه داده است. شمایل^{۱۱} و شمایلیت یکی از مفاهیم

1. The Theory Ladenness Of Observation

2. The Underdetermination Of Theories By Emprical Data

۳. نک: توکل کوثری، ۱۳۹۰ و

Hackett et al., 2008; Wehling, 2001; Stocking, 1998; Mulkay, & Gilbert, 1982; Ben-David, & Sullivan, 1975;

4. Objects

5. Things

6. The Sociology of Things

7. Sociology of objects

8. Material culture studies

9. Social objects

10. Hermeneutics

11. Icon

نوظهور در جامعه‌شناسی فرهنگی است. وی این مفهوم را از «نمادهای تمثیلی»^۱ برگرفته است. او در آثار متأخرش در تلاش است ریشه‌های نظری نظریه‌پردازی زیباشناختی درباره «معانی» و «صور»^۲ را در «اشیاء تمثیلی»^۳ احیا کند. تلاش مذکور امکان درک مناسب از نقش اجتماعی «نمادهای مادی»^۴ رمزگان را فراهم می‌آورد (Larsen, 2014). با این وجود، به نظر می‌رسد عناصر غیر گفتمانی و غیرکلامی زندگی اجتماعی هنوز در حکم چالش عمده جامعه‌شناسی فرهنگی هستند، چه، نظریه‌های مادی‌گرایانه از کالایی شدن و دست‌کاری ابزاری تجربه زیباشناختی سخن گفته‌اند و معانی را به مثابه شکلی از مقاومت عامه در برابر قدرت فرض کردند. به‌طور متقابل، برنامه قوی با طرح بحث «آگاهی شمایی»^۵ با دیدگاه مادی‌گرایانه به چالش برخاست و دیدگاه چندبعدی به مادیت اجتماعی ارائه داده است (Alexander, & Smith, 2010; Alexander, 2020).

جامعه‌شناسی حافظه^۶ از دیگر بینا رشته‌های شناختی است که از تغییرات اندیشگانی مندرج در مفاهیم مادیت، مصرف‌گرایی و جهانی شدن تأثیر پذیرفته است (Dimbath & Heinlein, 2022; Hassan, 2021).^۷ زمینه اجتماعی حافظه، حافظه حال‌گرا و عامه‌پسند و پویایی حافظه از جمله رویکردهای عمده نظری آن حوزه بین‌رشته‌ای هستند (میزتال، ۱۳۹۹؛ Olick & Robbins, 1998). برخی از نحله‌های جامعه‌شناسی اشیاء با تعدادی از رویکردهای جامعه‌شناسی حافظه ارتباط علمی دارند. رویکرد حال‌گرا با رویکرد مارکسیستی و انتقادی ارتباط علمی دارد. مفاهیم کالایی شدن^۸ و کالایی سازی حافظه^۹ یکی از

-
1. Iconic symbols
 2. Senses and forms
 3. Iconic objects
 4. Material symbols
 5. Iconic consciousness
 6. Sociology of Memory
 7. Packard, N. 2005; Olick & Robbins, 1998
 8. Commoditization
 9. The commodification of memory

مصادیق این تأثیرگذاری است (میزتال، ۱۳۹۹؛ ذکایی، ۱۳۹۰).^۱ هم‌چنین، رویکرد حافظه عامه‌پسند^۲ از رویکرد ساختاری و نشانه‌شناختی جامعه‌شناسی اشیاء تأثیر پذیرفته است. مفهوم حافظه مصنوعی^۳ یکی از نمونه‌های این تأثیر است (میزتال، ۱۳۹۹؛ ذکایی، ۱۳۹۰).^۴

به‌موجب سومین پارادایم مندرج در جامعه‌شناسی علم و تکنولوژی، «نقد فناوری»^۵ دال مرکزی مطالعات اجتماعی فناوری را از آن خود نموده است. بدین‌سان، پیامدهای منفی و نامطلوب فناوری‌های صنعتی و دیجیتالی نقطه‌کانونی نظریات و پژوهش‌های واقع‌شده در ذیل پارادایم اخیر را تشکیل می‌دهد. حسب‌نگاه منتقدان، فناوری در جوامع صنعتی پیشرفته ابزار سلطه، کنترل و انقیاد گروه اقلیتی بر سایر گروه‌های اجتماعی محسوب می‌شود و این نوع مدیریت فناوری بقای بشریت را تهدید می‌کنند. رادیکال‌ترین متفکران پارادایم نقد فناوری گسترش استفاده از محصولات خانگی روزمره مانند یخچال، رایانه و دارو را موردانتقاد قرار می‌دادند. تئودور آدرنو، هربرت مارکوزه، پل گودمن^۶، تئودور راشک^۷ و آندرو فینبرگ^۸ از مشهورترین متفکران پارادایم انتقادی فناوری محسوب می‌شوند (تیلی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Hackett et al., 2008).

سرانجام، نظریه‌پردازان پست‌مدرنیستی نیز ذیل پارادایم خاص، مبادرت به خوانش و پژوهش پیرامون تکنولوژی و نسبت‌یابی آن با امر اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و نیز با وجوه بدنمندان و تعاملی کنشگران اجتماعی نموده‌اند. نظریه‌پردازان اخیر، مطابق با مفروضات پارادایم «مادی-نشانه‌ای»، تکنولوژی را متأثر از چرخش نشانه‌شناختی در قالب دورگه مادی-نشانه‌ای صورت‌بندی می‌کنند. در پژوهش‌های مبتنی بر پارادایم «مادی-

۱. نک: آدورنو و همکاران، ۱۳۹۶ و Niemeyer & Keightley, 2020; Vukčević, 2014; Zhang & Schwartz, 2003.

2. Popular memory studies

3. Prosthetic memory

4. نک: Olick et al., 2011; Landsberg, 2018

5. Critiques of Technology /Criticism of technology

6. Paul Goodman

7. Theodore Roszak

8. Andrew Feenberg

نشانه‌ای»، تأثیر متقابل جنسیت، محیط‌زیست و نژاد با مصرف و مدیریت فناوری کانون توجه نظریه‌پردازان و پژوهش‌گران قرار گرفته است. انواع دوتایی‌ها، از جمله، دسته‌بندی انسان باوران^۱ و علم باوران در باب طبیعت/جامعه - آن‌گونه که در دیگر رویکردهای مدرن مورد تأکید قرار گرفته است - موردانتقاد قائلان به پارادایم «مادی - نشانه‌ای»^۲ قرار گرفته است. آنان، به‌طور متقابل، ذیل عنوان جهان‌انسان/اشیاء نظریه‌پردازی کردند (تیلی و همکاران، ۱۴۰۰). دیدگاه شبکه-کنش‌گر از رویکردهای مشهور مندرج در ذیل پارادایم مادی - نشانه‌ای است که این اواخر تا حدودی مورد اقبال محققان ایرانی نیز واقع شده است. بر این اساس، مصنوعات فناورانه، همان اشیاء را به‌عنوان شکل‌دهنده شبکه‌های اجتماعی^۳ بسط می‌دهند (Latour, 2005). این دیدگاه از سوی برخی از محققان مطالعات علم و تکنولوژی^۴ بالأخص میشل کالن^۵، مادلین اکریچ^۶، برونو لاتور^۷، و جان لاو^۸ توسعه‌یافته است. برخی از محققان دیدگاه «مادی - نشانه‌ای» را به نوع قرائت خود از نظریه شبکه-کنش‌گر اطلاق کردند. در این رویکرد وجود انواع روابط میان چیزها به‌عنوان واحد مادی و مفاهیم به‌عنوان نمادها مفروض و متصور انگاشته می‌شوند. در نتیجه، از نظر آنان بسیاری از روابط هم مادی و مفهوم است. برونو لاتور از مشهورترین و تأثیرگذارترین چهره نظری فعال ذیل سنت مذکور محسوب می‌شود. کنشگر، کنشگر-شبکه و جامعه‌شناسی بازنمایی شبکه به‌مثابه کل واحد^۹ از مهم‌ترین مفاهیم سازنده دیدگاه وی در این باره هستند (لالمان، ۱۳۹۹؛ شریف‌زاده، ۱۳۹۷؛ کسلر، ۱۳۹۴؛ Latour, 2005).

-
1. Humanisms
 2. Material-semiotic
 3. Social networks
 4. Science and technology studies(STS)
 5. Michel Callon
 6. Madeleine Akrich
 7. Bruno Latour
 8. John Law
 9. Translation Sociology

روش تحقیق

این پژوهش به روش تحلیل چهارچوب ماتریسی^۱ و تحلیل مضمونی کاربردی^۲ انجام شده است. تحلیل ماتریسی برای تحلیل داده‌های نسبتاً بزرگی که تقاطع واحدهای تحلیل (ازجمله افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها) با مفاهیم و مسائل محوری برآمده از سؤالات تحقیق هستند، به کار گرفته می‌شود. در این روش اول قلمروهای مضمونی بر اساس مفاهیم و مسائل برآمده نظری یا انتخابی مشخص می‌شود. در ادامه، داده‌های مربوط به قلمروهای مختلف در جدول ماتریسی چیده می‌شوند. بعد از چیدن ستون‌ها امکان مقایسه داده‌ها با یکدیگر ایجاد می‌شود. در ادامه، احتمال ایجاد چندین ماتریس با توجه به پراکندگی، تفاوت و حجم داده‌ها وجود دارد. کدگذاری در این روش نه از طریق تحلیل سطر به سطر، بلکه، مبتنی بر کدگذاری بخش‌های مهم‌تر داده با روش‌های مختلف تحلیل متنی به انجام می‌رسد. در این میان، تحلیل مضمونی یا تحلیل مضمونی کاربردی در حکم مناسب‌ترین روش کدگذاری است. در روش تحلیل مضمونی امکان برجسته کردن شباهت‌ها و تفاوت‌ها در مجموعه بزرگی از داده‌ها و در پی آن، رؤیت‌پذیر ساختن ایده‌های غیرمنتظره و جالب فراهم می‌گردد. روش تحلیل مضمونی نیز می‌تواند در مقام ارائه‌دهنده تحلیل‌های کیفی روشنگرانه به منظور سیاست‌گذاری ظاهر گردد (Rosen, et al., 2023; Mihas, 2019)^۳. در این پژوهش، مطالعات داخلی انجام شده در بازه زمانی ۱۳۸۲-۱۴۰۳ حوزه‌های علوم اجتماعی و هنر با کلیدواژه‌های «خودرو» و «شهر» در چهار پایگاه‌های علمی به شرح جدول ۱ جستجو شده‌اند.

1. Framework Matrix

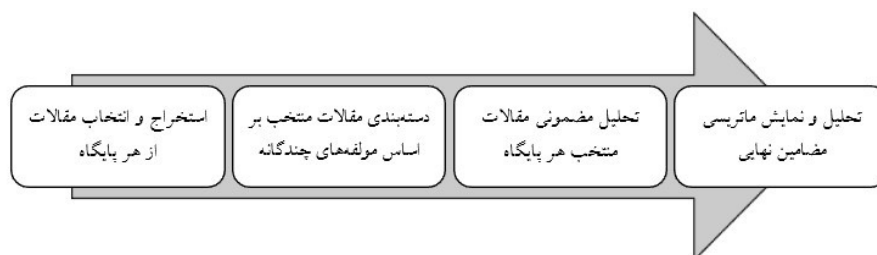
2. Applied Thematic Analysis

3. نک: Hackett, & Strickland, 2018; Guest, MacQueen, & Namey, 2012; Rivas, 2012; Guest, & McLellan, 2003.

جدول ۱. سنخ‌های تخصصی مقالات مورد کاوش

ردیف	نام حوزه	نام پایگاه	فراوانی
۱.	علوم انسانی	پایگاه جهاد دانشگاهی	۶
۲.	هنر و معماری	پایگاه جهاد دانشگاهی	۱
۳.	علوم اجتماعی	پایگاه مجلات تخصصی نور	۶۲
۴.	هنر	پایگاه مجلات تخصصی نور	۱۰
۵.	علوم انسانی	بانک اطلاعات نشریات کشور	۵۵۵
۶.	هنر و معماری	بانک اطلاعات نشریات کشور	۸۳
۷.	حوزه‌های تخصصی	پرتال جامع علوم انسانی	۱۵۹
جمع			۸۹۳

از میان مقالات جستجو شده جدول بالا تعداد ۲۶ عنوان مقاله مبتنی بر معیارهای شمول از پیش تعریف شده، شامل عنوان مقاله، کلیدواژه، درجه علمی مجله، حوزه تخصصی مجله و مقاله و هم‌چنین، رشته تحصیلی نویسندگان انتخاب شدند. در جریان گزینش و انتخاب مقالات، موارد تکراری و غیر مرتبط شناسایی و حذف شده‌اند. در ادامه فرایند بررسی، نمایه توصیفی مقالات منتخب، حسب مؤلفه‌های چندگانه، شامل بازه زمانی و موقعیت مکانی، ملاحظات روش‌شناختی، ملاحظات نظری مورد استفاده، متغیرهای مستقل و وابسته مطرح شده شناسایی و ترسیم شده است. مراحل فرآیند تحلیل داده در شکل ۱ نمایش داده شده است.

شکل ۱. مراحل تحلیل داده

یافته‌های پژوهش

این بخش از یافته‌ها ناظر بر گزارش آماره‌های مرتبط با وجوه مختلف مقالات منتخب است که حسب متغیرهای چندگانه در سطح توصیفی گزارش می‌شوند. وجه تفسیری یافته‌ها با تفصیل لازم در بخش بحث و نتیجه‌گیری مورد توجه قرار خواهد گرفت.

همان‌طور که در جدول ۲ نشان داده شده است، بیشترین فراوانی مکان اجرای پژوهش متعلق به شهر تهران با ۱۰ بار، شهر تبریز و کرمانشاه و همدان هر کدام با ۲ تکرار است. مطالعات خودرویی در حوزه علوم اجتماعی و هنر در ۱۵ شهر به انجام رسیده‌اند. طبق جدول ۲، سال ۱۳۹۳ خورشیدی با ۴ بار، سال ۱۳۹۶ خورشیدی با ۳ بار و بازه‌های زمانی ۹۲-۱۳۸۴ خورشیدی، ۵-۱۳۸۴ خورشیدی، ۹۱-۱۳۷۸ خورشیدی و ۵-۱۳۹۴ خورشیدی هر کدام با ۳ بار تکرار بیشترین فراوانی بازه زمانی انجام پژوهش را در پژوهش‌های مرور شده به خود اختصاص دادند. این توزیع زمانی و مکانی بیانگر تمرکز بیش‌ازحد محققان بر پایتخت و سپس بر دیگر کلان‌شهرها از سال ۱۳۹۳ خورشیدی به بعد است. عدم توجه به شهرهای کوچک و روستاها قدرت تعمیم‌پذیری نتایج پژوهش‌ها و هم‌چنین، امکان اجرای دقیق و صحیح مطالعات طولی در سطح کشوری طی سال‌های آینده را با مشکل مواجه ساخته است.

جدول ۲. مکان و زمان در پژوهش‌های مرور شده

مؤلفه		مکان اجرای پژوهش		بازه زمانی انجام پژوهش	
حوزه	نام شهر	فراوانی	بازه زمانی	فراوانی	
شهر	تهران	۲	۱۳۹۳ خورشیدی	۴	شهر
	سنندج	۱	۱۳۹۳ و ۱۳۹۶ خورشیدی و ۱۹-۲۰۰۴ میلادی	۱	
شهر	تهران	۸			شهر
	تبریز، کرمانشاه، همدان	۲	۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ خورشیدی، ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۶ خورشیدی، ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۱ خورشیدی و ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۵ خورشیدی و ۱۳۹۶ خورشیدی	۳	
	اردبیل، بیرجند، ارومیه، اهر، قزوین، مشهد، مینودشت،				

مؤلفه	مکان اجرای پژوهش		بازه زمانی انجام پژوهش	
حوزه	نام شهر	فراوانی	بازه زمانی	فراوانی
	ورامین و یاسوج	۱	۱۳۸۹ خورشیدی، ۱۳۹۷ خورشیدی	۲
			۱۳۹۹ خورشیدی	۱
	جمع	۲۶	جمع	۲۶

جدول ۳ بیانگر عدم اقبال محققان ایرانی به روش کیفی و مرجح بودن روش کمی در پژوهش‌های منتخب در بازه زمانی ۱۴۰۳-۱۳۸۲ است. روش تحقیق با نگرش تحلیلی-توصیفی و پیمایش با ۸ بار و فن تحلیل داده ثانویه با ۵ بار، بیشترین فراوانی در مقالات دو حوزه علمی را داشتند. فقط فن مشاهده، ذیل روش کیفی صرفاً یک بار مورد استفاده قرار گرفته است.

جدول ۳. ملاحظات روش‌شناختی در پژوهش‌های مرور شده

حوزه	مؤلفه روش‌شناختی	
	نوع فن داده کاوی مورد استفاده	فراوانی
علوم انسانی	پیمایش	۸
	تحلیلی-توصیفی	۷
	تحلیل داده ثانویه	۴
	تحلیل محتوا	۳
	پنلی-واپس‌نگر	۱
هنر	تحلیل داده ثانویه، تحلیلی-توصیفی و مشاهده	۱
	جمع	۲۶

در ادامه گزارش یافته‌ها، دیدگاه‌ها و منظرهای نظری مقالات مرور شده مورد تحلیل و دسته‌بندی قرار گرفته است. تمایلات نظری محققان مقالات منتخب به ترتیب در قالب سنخ‌های جرم‌شناسی اجتماعی با فراوانی ۱۲، مطالعات حمل‌ونقل با فراوانی ۶ و آسیب‌شناسی اجتماعی با فراوانی ۳ قابل شناسایی است. هم‌چنین سنخ‌های آب‌وهوا شناسی با فراوانی ۱، جامعه‌شناسی زبان و مطالعات شهری با فراوانی ۲ کمترین اقبال را از ناحیه از آن خود

نموده‌اند. در جدول ۴ تمامی چشم‌اندازهای نظری پژوهش‌های مرور شده دسته‌بندی و ذکر شده است.

جدول ۴. سنخ‌شناسی ملاحظات نظری در پژوهش‌های مرور شده

جمع	فراوانی در حوزه		مقالات راهبر	سنخ منظرها	
	علوم اجتماعی	هنر		زیر مضمون	مضمون اصلی
۱۲	۰	۱۲	عزیزی، و همکاران، ۱۴۰۱؛ برزگر، و همکاران، ۱۳۹۶؛ روحی، و همکاران، ۱۳۷۸؛ بسامی، باغفلکی، ۱۳۹۷؛ رجایی، و همکاران، ۱۳۹۷؛ طالبی، و همکاران، ۱۳۹۳؛ جوانمرد، و همکاران، ۱۳۹۷؛ وروایی، و همکاران، ۱۳۹۵؛ سلطانی، بحرانی-فرد، ۱۳۹۰؛ کوهی، و همکاران، ۱۳۹۳؛ آل نوری فروشانی، میربهاء، ۱۳۹۳؛ سلامی، و همکاران، ۱۳۹۱؛	پیشگیری از سرقت قطعات و محتویات خودرو/کانون‌های جرم‌خیز/تسریع در کشف سرقت‌های خرد/نظریه عمومی جرم/روش‌های شماره‌گذاری خودرو/سیمی‌ای جنایی سرقت/عوامل افزایش سرقت خودرو/محدودیت طرح زوج و فرد/تسریع در کشف سرقت‌های لوازم داخل خودرو	جرم‌شناسی اجتماعی ^۱
۶	۲	۴	قلعه‌نویی، ۱۳۹۹؛ علیزاده، و عبدی، ۱۳۹۳؛ ملکی، ۱۳۹۶؛ سلیمانی، و بایرام زاده، ۱۳۹۶؛ رهنما، ۱۳۸۷؛ حسین زاده، و همکاران، ۱۳۹۳؛	دیدگاه بافت‌های شهری پیتر نیومن ^۳ /مدیریت پارکینگ/توسعه حمل‌ونقل همگانی محور	مطالعات حمل‌ونقل ^۲

۱. Social criminology؛ شاخه از جامعه‌شناسی که بر عناصر اجتماعی جرم نه تفاوت‌های زیست‌شناختی یا عوامل دیگر تمرکز دارد. دغدغه اصلی این محققان یادگیری جنایت توسط مجرمان و ارتباطات مجازات و جامعه است (ن).

2. Transportation Studies

۳. Theory of Urban Fabric؛ در این دیدگاه نشان می‌دهد که نه تنها شهرها ترکیبی از انواع مختلف بافت‌های پیاده‌روی، حمل‌ونقل عمومی/عمومی و خودرو/موتور خودرو بر اساس سامانه‌های حمل‌ونقل و بودجه جهانی زمان سفر است بلکه وظایف و مأموریت‌ها، عناصر، کارکردها و کیفیت‌های مرتبط با هرکدام از این بافت‌های شهری بر فواصل/سرعت‌های حمل‌ونقلی تأثیر می‌گذارد. (Newman et al., 2016; Newman, 2006).

جمع	فراوانی در حوزه		مقالات راهبر	سنگ منظرها	
	هنر	علوم اجتماعی		زیر مضمون	مضمون اصلی
۳	۰	۳	علیزاده اقدم، و همکاران، ۱۳۹۰؛ فرهنگی، و همکاران، ۱۳۹۳؛ کرمی دهباغی، ۱۳۹۳	رفتار برنامه‌ریزی شده ^۲ / رفتار مشکل‌آفرین / سلامت روان / کنترل اجتماعی	آسیب‌شناسی اجتماعی ^۱
۲	۰	۲	قلی‌فامیان و کلاهدوز محمدی، ۱۳۹۵؛ زندی، و همکاران، ۱۳۹۱؛	چشم‌انداز زبانی/غناي حسی	جامعه‌شناسی زبان ^۳
۲	۰	۲	طالبی‌انبوهی، و همکاران، ۱۳۹۸؛ پورمحمدی، و همکاران، ۱۳۹۶؛	جغرافیای رفتاری/سطح توسعه‌یافتگی سکونت‌گاه‌های روستایی و شهری/چیدمان فضا/ ابعاد و شاخص‌های زیست پذیری بافت‌های فرسوده	مطالعات شهری
۱	۱	۰	شمسی‌پور، و همکاران، ۱۳۹۶؛	مقیاس‌های آب‌وهوایی برای طوفان‌های ژئومغناطیسی/مناطق آب و هوایی محلی برای مطالعات دمای شهری ^۴	آب‌وهوا شناسی
۲۶	جمع				

۱. Social pathology؛ مطالعه علمی مشکلات اجتماعی ناشی از رفتار انسان که دارای ارزش منفی جمعی در زمینه‌های خاص اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فیزیکی است. اغلب این پژوهش‌ها در سطوح میانی همچون محلات، اجتماعات و گروه‌ها صورت می‌گیرد (ن).

۲. Theory of planned behavior (TPB)؛ نظریه روان‌شناختی که در تلاش است که باورها را به رفتار از طریق مدلی که تعامل مؤلفه‌های نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک‌شده منجر به تعیین نیت‌های رفتاری فرد می‌شود، مرتبط کند.

۳. Sociology of language؛ این شاخه از جامعه‌شناسی به مطالعه روابط زبان و جامعه از منظر چگونگی تأثیر آن بر زبان می‌پردازد.

۴. Local Climate Zones for Urban Temperature Studies؛ این مدل نظری توسط ایان د استوارت و تیموتی ریچارد اوک پیشنهادشده است. توسعه طبقه‌بندی منطقه آب‌وهوای محلی (LCZ) بر اساس ساختار سطحی، پوشش و فعالیت انسانی هر منطقه صورت گرفته است. این امر نارسایی مدل جزیره گرمایی شهری را مرتفع ساخت (Stewart, & Oke, 2012).

حسب مرور نظام‌مند یافته‌ها و روش‌شناسی‌های مورد استفاده در مطالعات منتخب؛ امکان شناسایی و استخراج متغیرهای مستقل و وابسته مورد توجه محققان در مجموعه پژوهش‌های داخلی ناظر بر خودرو فراهم آمده است. بر این اساس، مجموع متغیرهای مستقل و وابسته کشف شده ذیل ۸ سنخ مضمونی «اجتماعی-فرهنگی»، «اقتصادی»، «انتظامی»، «جمعیتی»، «روانی و بهداشتی»، «زیست‌محیطی»، «شهری» و «فناورانه» قابل دسته‌بندی هستند. به استناد مؤلفه‌های جدول ۵، مناسبات برآمده از شیء بودگی خودرو در مطالعات داخلی حسب ۱۳۵ متغیر مستقل مورد بررسی محققان واقع شده است. از این میزان، گونه مضمونی «شهری» با ۳۳ عنوان، «جمعیتی» با ۲۵ عنوان و «اجتماعی-فرهنگی» با ۲۰ عنوان بیشترین فراوانی را داشتند. متغیر سن با ۵ بار تکرار، متغیرهای تحصیلات و جنسیت هر کدام با ۴ بار بیشترین فراوانی از میان متغیرهای مستقل استخراج شده را به خود اختصاص داده‌اند. سنخ مضمونی «روانی و بهداشتی» با ۸ عنوان، سنخ مضمونی «زیست‌محیطی» با ۹ عنوان و سنخ «فناورانه» با ۱۰ عنوان کمترین فراوانی را در میان متغیرهای مستقل استخراجی پژوهش‌های منتخب از آن خود نموده‌اند.

جدول ۵. سنخ مضمونی متغیرهای مستقل در پژوهش‌های مرور شده

سنخ مضمونی	عنوان متغیرهای مستقل	فراوانی	جمع
شهری	امکانات زیربنایی/پیوستگی یا پراکندگی بافت شهری/ تراکم کاربری زمین/ دروازه‌های طرح محدودیت تردد/ شاخص‌های ترافیک/ وضعیت پارکینگ‌های موجود/ وضعیت ترافیک	۳	۳۳
	چشم‌انداز تاریخی و طبیعی/ غرفه‌های نمایشگاه‌های مختلف/ کیفیت راه‌ها/ میزان دسترسی به خدمات عمومی، تفریحی و مذهبی/	۲	
	وضعیت و دسترسی به حمل‌ونقل عمومی/ وضعیت و مقاومت مسکن/ وضعیت عابرین پیاده/ وضعیت عریضه نویسان، معرکه‌گیران و دست‌فروشان	۱	
اجتماعی-فرهنگی	استفاده از رسانه‌های گروهی/ رضایت شهروندان از وضعیت پارکینگ‌های موجود	۳	۲۰
	عملکرد مالکین/ سرمایه اجتماعی	۲	

سنخ مضمونی	عنوان متغیرهای مستقل	فراوانی	جمع
	احساس محرومیت/ الگوهای استفاده از زبان‌های مختلف /اعتماد اجتماعی/ تعاملات و ارتباطات اجتماعی/ تفریح و اوقات فراغت/ رسانه‌های اجتماعی/ مشارکت اجتماعی و سیاسی/ میزان رضایت از مدیران محلی و دولتی کلان/ نگرش نسبت به نام تجاری/ هویت و حس تعلق به مکان	۱	
جمعیتی	سن	۵	۲۵
	تحصیلات/ جنسیت	۴	
	شغل / وضعیت تأهل	۳	
	قد/ قومیت/ محل تولد/ محل سکونت/ نوع اعتیاد/ وزن	۱	
انتظامی	امنیت اجتماعی/ تعداد سابقه کیفری/ تعلیم در آموزشگاه راهنمایی و رانندگی/ جابجایی ساعات کار/ خطر ارتکاب جرم/ زمان و مکان سرقت/ سابقه مصرف دخانیات یا الکل/ ساختار سازمانی پلیس/ ساعات رانندگی/ طرح تعویض پلاک و انتقال خودرو/ عملکرد پلیس/ فرهنگ سازمانی پلیس/ قانون‌گریزی رانندگان وسایل نقلیه سبک/ منافع ارتکاب جرم/ میزان اعتیاد	۱	۱۵
اقتصادی	امنیت شغلی/ پس‌انداز/ دارایی‌ها (بالأخص خودرو)/ درآمد/ رده صنفی/ رضایت شغلی/ رفاه اقتصادی/ سرمایه اقتصادی/ قصد خرید/ میزان پذیرش ابتکار و نوآوری/ میزان تمایل به کارآفرینی/ وضعیت اشتغال	۱	۱۲
فناورانه	تجهیزات فنی/ تجهیزات و فناوری پلیس	۲	۱۰
	خدمات خرید از راه دور/ خدمت دولت الکترونیک/ دورآموزشی/ دورکاری/ نوع و رنگ خودرو / سازندگان خودرو	۱	
زیست‌محیطی	مؤلفه‌های جوی/ تغییر کاربری اراضی زراعی و باغی	۲	۹
	اختلالات الکتریسته جوی و میدان‌های مغناطیسی/ تغییر کاربری اراضی زراعی و باغی/ جمع‌آوری و تفکیک زباله‌ها/ فصول سرد و گرم/ کیفیت و وضعیت فضاهای سبز	۱	
روانی و بهداشتی	احساس خوشبختی/ امکان بروز استعدادها/ بهداشت محیطی/ سابقه استفاده از داروهای آرام‌بخش/ سابقه خودزنی، اسکار و خال‌کوبی در بدن/ سابقه خودزنی، اسکار و خال‌کوبی در بدن/ سابقه ناراحتی اعصاب و روان/ شرایط جسمی و روانی راننده/ میزان استرس	۱	۸

به استناد مرور صورت گرفته و همان گونه در جدول ۶ ملاحظه می شود، نسخ های مضمونی انتظامی با ۱۵ عنوان و شهری با ۱۲ عنوان بیشترین متغیرهای وابسته استخراج شده از مقالات هستند. ضمن این که گونه های مضمونی جمعیتی با ۲ عنوان و زیست محیطی با ۳ عنوان کمترین فراوانی در میان متغیرهای وابسته استخراجی پژوهش های منتخب است.

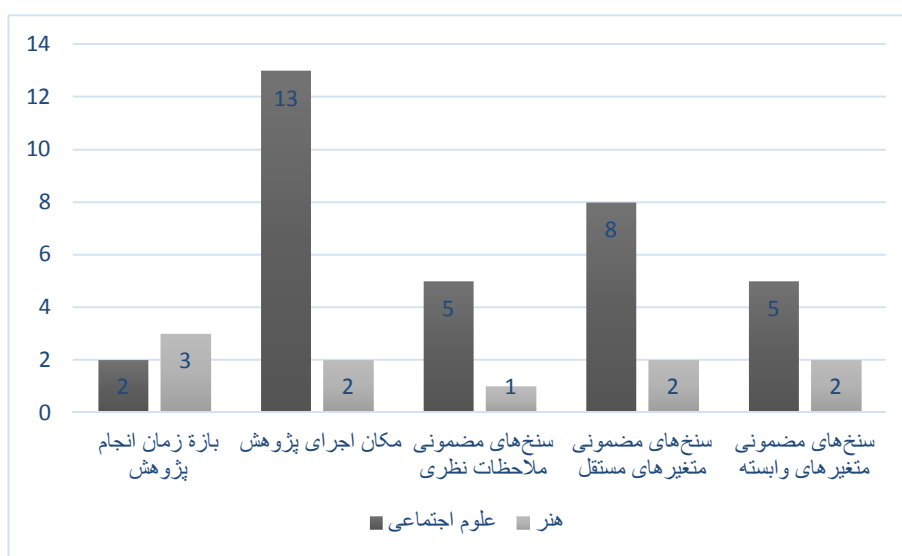
جدول ۶. نسخ مضمونی متغیرهای وابسته در پژوهش های مرور شده

نسخ مضمونی	عنوان متغیرهای وابسته	فراوانی	جمع
انتظامی	انواع مختلف سرقت	۳	۱۵
	سرقت خودرو و قطعات و محتویات خودرو	۲	
	تمایل ورود غیرمجاز به محدوده زوج و فرد/ رضایت مردم/ رفتارهای مخاطره آمیز رانندگان/ سرقت اماکن دولتی، اماکن خصوصی، خودرو، مغازه، منزل و وسایل خودرو/ سرقت فرصت طلبانه/ عدم صحت اطلاعات راهنمایی و رانندگی/ قانون گریزی رانندگان/ کشف خودروهای توقیفی و سرقتی/ معاینه فنی خودرو	۱	
شهری	خوشه بندی بافت شهری	۲	۱۲
	تراکم جمعیتی/ تقاضای سفر در ترافیک شهری/ خدمات اتوبوسرانی/ دسترسی به مراکز شهری/ زیست پذیری در بافت های فرسوده شهری/ سطح توسعه یافتگی سکونتگاه ها/ قابلیت دسترسی و حرکت/ مکان یابی و وضعیت پارکینگ/ وضعیت ترافیک/ وضعیت دوچرخه سواری و پیاده روی	۱	
اجتماعی - فرهنگی	خودرو نوشته ها/ میزان رضایت از سهمیه بندی سوخت/ نام گذاری مراکز اداری و کسب و کار/ نگرش مشتریان نسبت به نام تجاری	۱	۴
زیست محیطی	دسترسی به فضای سبز/ شدت آلودگی صوتی/ میزان انتشار گاز آلاینده منواکسید کربن	۱	۳
جمعیتی	تلفات تصادفات ترافیکی (مرگ و میر)	۲	۲

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه ۱۴ عنوان پژوهش مربوط به زمانی دهه ۹۰ خورشیدی و ۱۱ عنوان پژوهش انجام شده در دهه ۸۰ خورشیدی و ۱ عنوان در بازه زمانی ۲۰۱۹-۲۰۰۴ میلادی به عنوان نمونه‌های پژوهشی راهبر و منتخب از میان مجموعه مطالعات خودرویی داخل کشور از زوایای گوناگون مورد کاوش قرار گرفته‌اند. پژوهش‌گران بیشتر کلان‌شهرهایی همچون تهران، تبریز و همدان را برای پژوهش انتخاب کرده‌اند. مزید بر آن، محققان در ۱۷ عنوان مقالات مرور شده حوزه‌های علوم اجتماعی و هنر از روش کمی، بالأخص فن تحلیل داده ثانویه در ۵ عنوان، پیمایش در ۸ عنوان و تحلیل محتوا را در ۳ عنوان مقاله مورد استفاده قرار داده‌اند. در مجموع، ۱۳۵ متغیر مستقل و ۶۳ متغیر وابسته در قالب سنخ‌های مضمونی ۸ گانه در مطالعات داخلی شناسایی شده است. چشم‌اندازهای نظری با سنخ‌های مضمونی جرم‌شناسی اجتماعی در ۱۲ عنوان، مطالعات حمل‌ونقل در ۶ عنوان، آسیب‌شناسی اجتماعی در ۳ عنوان، جامعه‌شناسی زبان و مطالعات شهری هر کدام در ۲ عنوان و آب‌وهوا شناسی در ۱ عنوان مقالات از سوی محققان مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. در مقالات منتخب حوزه علوم اجتماعی گونه‌های مضمونی جرم‌شناسی اجتماعی با ۱۲ عنوان مقاله، مطالعات حمل‌ونقل با ۴ عنوان مقاله بیشترین فراوانی را دارند. سنخ مضمونی مطالعات حمل‌ونقل بیشترین فراوانی را در پژوهش‌های مرور شده حوزه هنر به خود اختصاص داده است. ضمن این‌که، گونه‌های مضمونی آب‌وهوا شناسی با ۱ عنوان، جامعه‌شناسی زبان و مطالعات شهری هر کدام در ۲ عنوان کمترین فراوانی چشم‌انداز نظری در تمامی حوزه‌های علمی پژوهش منتخب را دارا هستند. سنخ‌های مضمونی شهری، جمعیتی و اجتماعی - فرهنگی بیشترین فراوانی در مقالات منتخب دو حوزه علمی را داشتند. گونه مضمونی شهری با ۲۴ عنوان در حوزه علوم اجتماعی و ۴ عنوان در حوزه هنر پرتکرارترین سنخ متغیر مستقل محسوب می‌شود. سنخ مضمونی زیست‌محیطی در حوزه علوم اجتماعی با ۷ عنوان و در حوزه هنر با ۲ عنوان کمترین فراوانی میان گونه متغیرهای مدنظر را داشته است. در انتها، از میان ۶۳ متغیر وابسته استخراج شده سنخ‌های مضمونی انتظامی و شهری بیشترین

فراوانی را داشتند. ضمن این که، در مقالات مرور شده حوزه علوم اجتماعی گونه مضمونی زیست محیطی با ۱ عنوان و در مقالات منتخب حوزه هنر با ۲ عنوان کمترین فراوانی در میان سنخ متغیرهای استخراجی مذکور را دارا بوده است. در جدول ۷ و شکل ۲ یافته‌ها به‌طور مقایسه‌ای نمایش داده شده است.

شکل ۲- تحلیل ماتریسی داده‌ها

در جدول ۷ اطلاعات مربوط به مؤلفه‌های سازنده پژوهش‌های منتخب در دو حوزه علوم اجتماعی و هنر به تفکیک آورده شده است.

جدول ۷. تحلیل ماتریسی داده‌ها

حوزه		
هنر	علوم اجتماعی	مؤلفه‌های سازنده پژوهش‌های مرور شده
۲۰۱۹-۲۰۰۴ میلادی/۱۳۹۶ و ۱۳۹۳ خورشیدی	دهه ۸۰ و دهه ۹۰ خورشیدی	بازه زمانی انجام پژوهش
تهران/سندج	همدان/تهران/کرمانشاه/ورامین/قزوین/مینودشت/تبریز/ارومیه/مشهد/اهر/اردبیل/یاسوج/بیرجند	مکان اجرای پژوهش
تحلیل داده ثانویه / تحلیلی-توصیفی / مشاهده	تحلیل داده ثانویه / تحلیلی-توصیفی / پیمایش / تحلیل محتوا / پنلی-واپس‌نگر	ملاحظات روش‌شناختی
مطالعات حمل‌ونقل / آب‌وهواشناسی	جرم‌شناسی اجتماعی / مطالعات حمل‌ونقل / مطالعات شهری // آسیب‌شناسی اجتماعی / جامعه‌شناسی زبان	سنگ‌های مضمونی ملاحظات نظری
زیست‌محیطی / شهری	اجتماعی-فرهنگی / اقتصادی / انتظامی / جمعیتی / روانی و بهداشتی / زیست‌محیطی / شهری / فناوری	سنگ‌های مضمونی متغیرهای مستقل
زیست‌محیطی / شهری	اجتماعی-فرهنگی / انتظامی / جمعیتی / زیست‌محیطی / شهری	سنگ‌های مضمونی متغیرهای وابسته

در ادامه، به ارائه محورهای اساسی نقدهای وارد بر پژوهش‌های داخلی ناظر بر خودرو در بستر جامعه ایرانی پرداخته خواهد شد و متناسب با نقدهای شناسایی شده پیشنهادهای پژوهشی و دستورکارهای مطالعاتی مرتبط طرح خواهند شد. حسب ملاحظات نظری و آورده‌های تجربی مندرج در جامعه‌شناسی معرفت علمی، مقالات و آثار علمی را نمی‌توان فقط حاصل دسترنج فردی محقق دانست؛ به‌طور متقابل، لازم است هر پژوهش را به‌طور هم‌زمان، حاصل فعالیت فردی و فعالیت تولیدی علمی در بستر جماعت علمی در نظر گرفت. در نتیجه، غفلت‌ها و کاستی‌های موجود در مقالات مرور شده را نمی‌توان صرفاً از موضع مسامحه، کم‌توجهی و عدم آگاهی فردی محققان خوانش نمود؛ به وجهی

متقابل، مغفوله‌های موجود در مطالعات خودرویی به مراتب، مدلول و بازتاب پیش‌داوری‌ها و اولویت‌بندی‌های جامعه علمی محققان فعال در حوزه مطالعاتی مذکور انگاشته می‌شوند. به موجب یافته‌های انضمامی حاصل از مرور مقالات علمی- پژوهشی داخلی مرتبط با خودرو، مجموع مطالعات قبلی را می‌توان از جهت محتوایی و روش‌شناختی، حول محورهای ذیل موردنقد و ارزیابی انتقادی قرار داد.

محور اول؛ با تأسیس گرایش‌های مختلف در رشته‌های خودروشناسی و مهندسی حمل‌ونقل در مراکز آموزش عالی کشور و هم‌چنین، راه‌اندازی مراکز پژوهشی متعدد در این باره، ادبیات فنی مهندسی قابل‌ملاحظه‌ای تولید شده است. این متون توسط محققان رشته‌های فنی- مهندسی با نگاه جبرگرایی فناورانه نگاشته شده‌اند. مقالات علمی کمتری به زبان فارسی - مبتنی بر رویکردهای علوم اجتماعی و در قیاس با نگاه فنی مهندسی - تحریر شده‌اند. تأثیرات افزایش جمعیت دارندگان گواهینامه، فراوانی تعداد خودرو و پیامدهای آزادسازی قیمت سوخت بر زندگی روزمره ایرانیان در سوار شدن نگاه جبرگرایی فناورانه بر مطالعات داخلی مؤثر به اثر واقع شده‌اند. فراوانی قابل‌ملاحظه کاربست فنون کمیت‌بیناد تحلیل داده ثانویه و پیمایش در مقالات مرور شده، مزید بر پرده‌برداری از استیلای روش کمی، تمایل زیاد محققان مقالات منتخب به پارادایم اثبات‌گرایی را در پیوند وثیق با جبرگرایی فناورانه نیز به تصویر می‌کشد؛ همه این‌ها در حالی است که دهه هشتاد و نود خورشیدی به اذعان برخی محققان دوره اقبال و ترویج روش کیفی در علوم اجتماعی ایران بوده است (ذکایی و امیری‌مقدم، ۱۴۰۰؛ ذکایی، ۱۳۹۹)^۱. ضمن این‌که، طرح و گسترش نظریه پیچیدگی در علم ریاضی توسط نو جبرگرایان شاهد عدم اقبال به اثبات‌گرایی حتی در علوم پایه است. در پژوهش‌های مرور شده حتی محققان علوم اجتماعی از چشم‌اندازهای انتظامی و در مرتبه بعدی شهری بهره برده‌اند. اما منظر زیست‌محیطی و روانی و بهداشتی مورد بی‌توجهی آن‌ها واقع شده است.

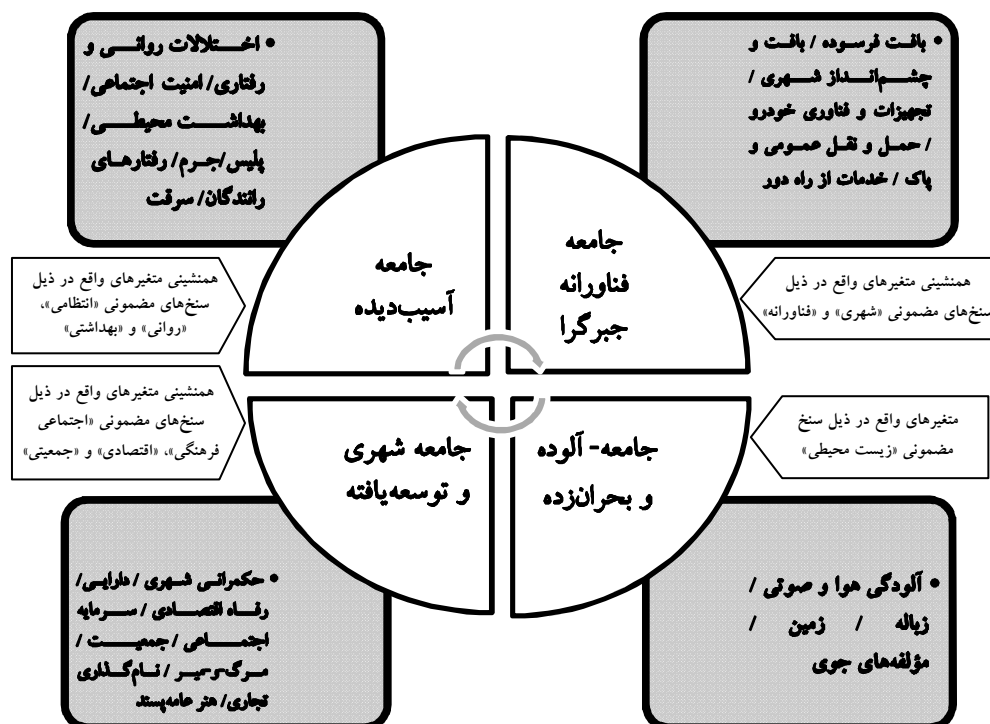
۱. نک: ذکایی، ۱۳۸۷.

این امر اکتفای پژوهش‌گران به جریان مسلط و تثبیت‌شده فنی مهندسی و پوزیتیویستی به‌عنوان سنت مستقر و امتناع از مواجهه مطالعاتی با معضله خودرو حسب رویکردهای پارادایمی متفاوت – به‌منزله دیگری جریان مسلط – را نشان می‌دهد.

محور دوم؛ به دلیل تسلط چشم‌اندازهای آسیب‌شناختی^۱، جرم‌شناختی^۲ و جبرگرایی فناورانه بر مقالات منتخب، کمترین فراوانی برای سنخ مضمونی زیست‌محیطی و بیشترین فراوانی برای گونه مضمونی شهری در هر دو حوزه علوم اجتماعی و هنر، در نسبت با متغیرهای مستقل و وابسته مشاهده شده است. به دنبال خوانش مجدد متغیرهای مورد استفاده در مطالعات منتخب حسب گونه‌های مضمونی شناسایی‌شده، ۴ نوع هم‌نشینی گونه‌ها در مجموع مطالعات بررسی‌شده در قالب ماتریس تحلیلی جدید کشف گردید. هم‌نشینی^۳ گونه مضمونی «اجتماعی - فرهنگی»، «اقتصادی» و «جمعیتی» کاشف از وجود جامعه شهری و توسعه‌یافته است؛ هم‌نشینی^۳ سنخ مضمونی «انتظامی» و «روانی» و «بهداشتی» نمایه‌ای از جامعه آسیب‌دیده^۳ را به نمایش می‌گذارد؛ هم‌نشینی میان گونه مضمونی «شهری» و «فناورانه» چشم‌اندازی از جامعه فناورانه جبرگرا در دست می‌نهد. سنخ مضمونی «زیست‌محیطی» ناظر بر تعدادی متغیرهای مورد استفاده در برخی از مقالات منتخب است که به‌تنهایی و صرف‌نظر از دیگر سنخ‌های متغیری مورد استفاده پژوهش‌گران قرار گرفته‌اند. جامعه آلوده و بحران‌زده را می‌توان به‌مثابه نمونه آرمانی مستفاد از سنخ مضمونی «زیست‌محیطی» بر ساخت نمود. همان‌گونه که پیش‌ازاین اشاره شد، سنخ‌های مضمونی فوق‌الذکر از طریق انتزاع مفهومی متغیرهای مستقل و وابسته شناسایی‌شده در مطالعات منتخب بر ساخته‌شده‌اند؛ بر مزید بر آن، مراجعه به میزان فراوانی متغیرهای مورد استفاده در مطالعات قبلی و هم‌چنین، عطف نظر به سویه‌های محتوایی متغیرهای موجود در مطالعات مذکور اطلاع بعدی از «چشم‌اندازهای مؤکد و مغفول» در پژوهش‌های خودرویی در ایران را برای نویسندگان مقاله حاضر رؤیت‌پذیر نموده است. بر این اساس، «جامعه آسیب‌دیده» و «جامعه فناورانه جبرگرا» در حکم چشم‌اندازهای مؤکد و «جامعه آلوده و بحران‌زده» و

1. Pathological
2. Criminology
3. Traumatic

«جامعه شهری توسعه یافته» به مثابه چشم اندازهای مغفول پژوهش گران ایرانی در مقام بحث و فحص از خودرو پدیدار گشته اند.

شکل ۳. تحلیل ماتریسی حاصل از انواع همنشینی های مشاهده شده میان گونه های مضمونی متغیرها در مطالعات منتخب

محور سوم، نویسندگان مقالات نه تنها از منظر زیست محیطی غفلت ورزیدند بلکه مناظر حافظه ای و حرکتی را به طور کامل نادیده گرفتند. خودرو نه تنها بستر برای شکل گیری روابط اجتماعی و فرهنگی بلکه خود بر سازنده این روابط است. این شیء نه تنها ارتباط تنگاتنگی با مصرف و فراغت، بلکه با سایر ابعاد فرهنگی جامعه ایرانی نیز واجد ارتباط وثیق است (کاظمی، ۱۳۹۵؛ قانعی راد، ۱۳۹۰).^۱ خودروی ایرانی، به رغم وجود

۱. نک: کاظمی و امیرابراهیمی، ۱۴۰۰؛ کاظمی و فولادی نسب، ۱۴۰۰؛ ذکائی، ۱۳۹۵؛ ذکائی، ۱۳۹۱؛ هوشنگی و شهابی، ۱۳۹۱؛ هوشنگی، ۱۳۸۸؛ هوشنگی، ۱۳۸۹؛ Asadi & Hooshangi, 2019.

چالش‌ها و مناقشات فنی و نظری درباره آن، اما، به‌هرحال، به‌منزله یکی از مهم‌ترین ابربرنامه‌های^۱ صنعتی تاریخ جمهوری اسلامی ایران موردتوجه دست‌اندرکاران صنعت خودرو بوده است. این ابربرنامه در کنار ابعاد اقتصادی و فنی دارای ابعاد اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بوده است. ابعاد فرهنگی - بالأخص حافظه‌ای و معنوی - در تاریخ پسانقلاب سفید و پساجنگ ایران بر خودروی ایرانی تسلط یافت. در راستای یادشده، برخی از محققان ایرانی پیکان را به‌عنوان نمادی از زندگی ایرانیان در دهه شصت می‌دانستند (کاظمی، ۱۳۹۵). خودرو پیکان، به‌عنوان مصداق آشکار برنامه تولید خودروی ملی، محصولی بیش از مطلق نام‌گذاری خودروهای خارجی به نام‌های فارسی در صنعت خودروسازی ایران بوده است و در واقع، در پیوند وثیق با برنامه حافظه متحقق گردیده است که بعدها در قامت تولید خودرو سمند نمود تازه‌ای به خود گرفت. هم‌چنین، در مجموعه مطالعات محدود در خصوص در باب ابعاد معنوی خودرو در ایران، متون، خطاطی‌ها و نقش‌ونگارهای بارشده بر بدنه خودرو مشتمل بر مواردی همچون مضامین بیان دارنده ارزش‌های دینی و انقلابی، اسامی شهدای کربلا، نام امام علی (ع) و سایر ائمه علیهم‌السلام، تصاویر شهدای دفاع مقدس و مقاومت، ادعیه و سرانجام، محتواهای معطوف به چشم‌زخم توجه پژوهش‌گران ایرانی را به خود جلب نموده است. این پدیده فرهنگی از زمان جنگ تحمیلی به بعد در میان اقشار مذهبی جامعه رواج دوچندانی یافته است (قربانی، ۱۳۹۹؛ Asadi, & Hooshangi, 2019).^۲

محور چهارم، خودرو روندهای مختلف زندگی اجتماعی را سریع، پویا، سیال و متنوع‌تر از گذشته کرده است. خودرو نه‌تنها رفت‌وآمد میان روستا تا شهر در مناطق مختلف ایران، حتی آمدوشد به مناطق دورافتاده و صعب‌العبور مرزی را سهولت و تسریع بخشید. از همین روی، خودروسازی و صنایع وابسته آن - به‌عنوان شاهیت برنامه‌های صنعتی سازی انقلاب سفید - در قامت یکی از مهم‌ترین عوامل مهم موج‌های مهاجرت

1. SuperProject

۲. نک: زمانیان، ۱۳۹۷؛ ایمان زاده، ۱۳۹۵.

روستا به شهر دوران پهلوی دوم پدیدار گردیده است (فرهادی (ب)، ۱۴۰۰؛ اشرف، بنوعیزی، ۱۳۸۷)^۱. ازجمله نتایج و پیامدهای بعدی حاصل از مهاجرت و جابجایی‌های شتابان جمعیتی، شکل‌گیری سبک زندگی چند فرهنگی و کمرنگ‌شدن مرزهای متصلب قبلی است. برخی جامعه‌شناسان غربی از اهمیت یافتن شهر، فضا و حرکت در این سبک زندگی سخن به میان آوردند (لوفور، ۱۳۹۶؛ Sheller & Urry, 2006)^۲. بی‌توجهی پژوهش‌گران ایرانی به مناسبات فردی و اجتماعی حاصل از تسریع و تعمیق پدیده حرکت در جامعه ایرانی و در نسبت با بحث سبک زندگی در حکم یکی دیگر از نقدهای وارده بر مطالعات خودرویی در ایران است که پژوهش حاضر آن را رؤیت‌پذیر نموده است.

اکنون، با عنایت به نقدهای محتوایی و روش‌شناختی وارد بر مطالعات ناظر بر خودرو در بستر جامعه ایرانی، موارد زیر به‌عنوان دستور کار پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود:

۱. استفاده از رویکردهای اکتشافی و کیفی در میان وجوه مختلف درون پارادایمی در مسئله پردازی، داده‌یابی و داده‌کاوی

۲. به‌کارگیری چشم‌اندازهای نظری جدید همچون تحرک، زیست‌محیطی، روانی و بهداشتی و حافظه‌ای به‌جای چشم‌اندازهای انتظامی
۳. کاربست پارادایم‌های جدید نظری همچون برساخت‌گرایی اجتماعی فناوری، پست‌مدرنیستی و نقد فرهنگی-سیاسی فناوری
۴. خروج پژوهش‌ها و طرح‌های پژوهشی از مطلق‌نگاه آسیب‌شناختی و جبرگرایی فناورانه به خودرو

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه تعارض منافی در ارتباط با این مطالعه وجود ندارد.

۱. نک: فرهادی (الف)، ۱۴۰۰؛ فرهادی، ۱۳۹۷؛ امامی خویی و ضیایی، ۱۳۸۷؛ تجدد، ۱۳۸۷؛ حجت، ۱۳۸۵؛ ملک‌محمدی، ۱۳۸۱؛ هوگلاند، ۱۳۸۱؛ عیوضی، ۱۳۸۰؛ عمید، ۱۳۸۰؛ شاهوردی، ۱۳۷۵؛ ازکیا، ۱۳۷۰؛ لهسایی‌زاده، ۱۳۶۹.

۲. نک: آری، ۱۴۰۰؛ شیدلز و همکاران، ۱۳۹۸؛ انگلیس، ۱۳۹۶؛ هاروی و همکاران، ۱۳۹۶؛ هاروی، ۱۳۹۵؛ گونواردا و همکاران، ۱۳۹۳؛ بنت، ۱۳۸۶؛ آری، ۱۳۸۳؛ Elden, 2009; Jensen, 2006.

Orcid

Ali Khanmohammadi

<https://orcid.org/0000-0003-0768-4217>

Ebrahim Ekhlasi

<https://orcid.org/0000-0001-9674-292X>

Ali Khaksari Rafsanjani

<https://orcid.org/0000-0001-6523-6215>

منابع

- اتابکی، تورج. (۱۳۹۶). دولت و فرودستان (فراز و فرود تجددآمرانه در ترکیه و ایران). گردآوری تورج اتابکی. مترجم آرش عزیزی. تهران: ققنوس.
- آبراهامیان، یرواند. (۱۳۹۱). تاریخ ایران مدرن. ترجمه محمد ابراهیم فتاحی. تهران: نشر نی.
- آبراهامیان، یرواند. (۱۳۹۵). ایران بین دو انقلاب (از مشروطه تا انقلاب اسلامی). ترجمه کاظم فیروزمند، حسن شمس‌آوری و محسن مدیرشانه‌چی. تهران: مرکز.
- آبراهامیان، یرواند. (۱۴۰۱). بحران نفت در ایران (از ناسیونالیسم تا کودتا). ترجمه محمد ابراهیم فتاحی ولی‌لایی. تهران: نی.
- احسانی، کاوه. (۱۴۰۲). محیط مصنوع و شکل‌گیری طبقه کارگر صنعتی. ترجمه مارال لطیفی. تهران: شیرازه.
- آدورنو، تئودور. دلیو؛ هابزبام، اریک؛ سعید، ادوارد؛ گلیوچ، گرام و کیلی، جین. (۱۳۹۶). خاطره، تاریخ و تروما. ترجمه سپیده برزو. تهران: خرد سرخ.
- اری، جان. (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی متحرک، ترجمه یوسف اباذری، ارغنون، شماره ۲۶، ۹۲-۱۶۵.
- اری، جان. (۱۴۰۰). جامعه‌شناسی فراسوی جامعه‌ها (جابه‌جایی‌ها در قرن بیست و یکم). ترجمه جواد افشارکهن. تهران: پيله.
- ازکیا، مصطفی. (۱۳۷۰). جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، تهران: انتشارات اطلاعات.
- اسمارت، بری. (۱۳۸۹). میشل فوکو. ترجمه لیلا جوافشانی و حسن چاوشیان. تهران: کتاب آمه، ۱۷۵.
- اشرف، احمد و بنوعزیزی، علی. (۱۳۸۷). طبقات اجتماعی، دولت و انقلاب در ایران. ترجمه سهیلا ترابی فارسانی، تهران، انتشارات نیلوفر.

- اطهاری، کمال و یزدانی، فردین. (۱۳۸۷). بورژوازی مستغلات؛ کژکارکردی جامعه، کژتابی شهر. دو ماهنامه چشم انداز ایران، شماره ۴۸.
- اطهاری، کمال (الف). (۱۳۸۶). بورژوازی مستغلات. دو ماهنامه چشم انداز ایران، شماره ۴۶.
- اطهاری، کمال (ب). (۱۳۸۶). بورژوازی مستغلات (مدار نامولد سرمایه). دو ماهنامه چشم انداز ایران، شماره ۴۷.
- اطهاری، کمال. (۱۳۹۳). نظام اقتصادی ایران در خدمت بورژوازی مستغلات است. مصاحبه کننده شکوفه حبیبزاده. روزنامه شرق، شماره ۲۲۲۳.
- امامی خویی، محمد تقی و ضیایی، نرگس. (۱۳۸۷). اصلاحات ارضی و تأثیرات اقتصادی آن بر جامعه کشاورزی ایران. مجله مسکویه، شماره ۴.
- آنامراد نژاد، رحیم بردی. (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر میدان شهری، بابلسر، انتشارات دانشگاه مازندران.
- انصاری، وحیده و سلامی، حبیب‌الله. (۱۳۹۳). تخصیص درآمدهای حاصل از طرح هدفمندی یارانه‌ها به بخش‌های تولیدی: پیامدهای توزیع درآمدی گزینه‌های مختلف برای خانوارهای ایرانی. پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار (پژوهش‌های اقتصادی)، دوره ۱۴، شماره ۲، ۱۷۹-۲۰۳.
- انگلیس، دیوید. (۱۳۹۶). فرهنگ و زندگی روزمره، ترجمه علیرضا مرادی، تهران: تیسرا.
- ایزدی، محمد سعید و امیری، نگین. (۱۳۹۵). توسعه درونی، الگویی متوازن، متعادل و پایدار برای توسعه و ارتقاء کیفی شهر؛ برنامه‌ریزی برای توسعه مجدد اراضی نظامی درون‌شهری، باغ نظر. ۱۳ (۴۱)، ۳۵-۴۶.
- ایمانزاده، علی‌اصغر. (۱۳۹۵). نمادین بودن خطاطی و هنری نبودن آن روی خودروها، باشگاه خبرنگاران جوان. بازنشانی در: <http://www.yjc.ir/00OP2y>
- بشریه، حسین. (۱۳۹۹). دولت و انقلاب در ایران (۱۹۶۲-۱۹۸۲ م [۱۳۴۱-۱۳۶۱ ش]). تهران: مانیا هنر.
- بنت، اندی. (۱۳۸۶). فرهنگ و زندگی روزمره، ترجمه حسن چاوشیان و لیلا جوافشانی، تهران: اختران.
- بیات، آصف. (۱۳۹۵). سیاست‌های خیابانی (جنبش تهی‌دستان در ایران)، ترجمه اسدالله نبوی، تهران: نشر شیرازه.

- پیرنیا، محمد کریم. (۱۳۴۷). بیماری بولوار، مجله هنر و مردم، شماره ۶۹.
- تابناک اقتصادی. (۱۴۰۳). هر ساعت ۴ میلیارد تومان زیان در «ایران خودرو» تولید شد/ رئیس جمهور آینده چه خواهد کرد؟ تابناک. بازنشانی در: <https://www.tabnak.ir/005DdG>
- تجدد، حسین. (۱۳۸۷). پیامدهای مثبت و منفی اجرای قانون اصلاحات ارضی در ایران. مجله حافظ، شماره ۵۴.
- تکمیل همایون، ناصر. (۱۳۸۰). تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران (دارالخلافه ناصری)، جلد دوم، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- تکمیل همایون، ناصر. (۱۳۸۵). تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران (از آغاز تا دارالخلافه ناصری)، جلد اول، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- توکل کوثری، محمدعلی. (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی تکنولوژی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- توکلی طرقي، محمد. (۱۳۹۵). تجدد بومی و بازاندیشی تاریخی، تهران: پردیس دانش.
- تیلی، کریس؛ کین، وب؛ کوچلر، سوزان؛ رولندز، مایک و اسپایر، پاتریشیا. (۱۴۰۰). راهنمای فرهنگ مادی، ترجمه محمدسعید ذکائی؛ افشین خاکباز؛ ابراهیم اخلاصی؛ محمود ایرانی‌فرد؛ راضیه شامخ‌نیا و محمد غلامی. تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- حبیبی، محسن. (۱۳۹۰). از شار تا شهر: تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن (تفکر و تاثر)، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- حجت، عیسی. (۱۳۸۵). تأثیر اصلاحات ارضی بر شکل روستاهای ایران، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۶.
- خاکساری، علی؛ شکیبامنش، امیر و قربانیان، مهشید. (۱۳۸۵). محله‌های شهری ایران، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- خاوریان، خشایار؛ قربانی، ملیحه؛ کاظمی، فاطمه؛ میرمعصومی، مینا؛ و کرمانشاهی، شهاب‌الدین. (۱۴۰۱). بررسی پیامدهای شیوع بیماری کووید-۱۹ بر استفاده از حمل‌ونقل همگانی (مطالعه موردی کلان‌شهر تهران)، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، دوره ۷، شماره ۲۱، ۱۰۶-۸۷.

خوانش انتقادی مطالعات ناظر بر خودرو در جامعه... اخلاصی و همکاران | ۳۷

- دنیای اقتصاد. (۱۴۰۳). روزی ۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ زیان خودروسازی. دنیای اقتصاد. شماره ۶۰۷۳.

- دین‌مور، کاتلین. (۱۳۹۸). بیم امواج سهمگین (پیش به سوی شفافیت و شهادت اخلاقی در دوران تغییرات اقلیمی). ترجمه نیسان فروزین، تهران: چشمه.

- ذکایی، محمدسعید. (۱۳۸۷). چالش‌های پژوهش کیفی در علوم اجتماعی ایران. فصلنامه علمی رسانه، دوره ۱۹، شماره ۱، ۱۱-۲۲.

- ذکایی، محمدسعید. (۱۳۹۰). مطالعات فرهنگی و مطالعات حافظه. مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۵، شماره ۳، ۷۲-۹۶.

- ذکائی، محمدسعید. (۱۳۹۱). سبک‌های فراغتی جوانان. تهران: تپسا.

- ذکائی، محمدسعید. (۱۳۹۵). فراغت، مصرف و جامعه (گفتارهایی انتقادی). تهران: تپسا.

- ذکایی، محمدسعید. (۱۳۹۹). هنر انجام پژوهش کیفی (از مسأله‌یابی تا نگارش). تهران: نشر آگه.

- ذکایی، محمدسعید؛ و امیری‌مقدم، محدثه. (۱۴۰۰). سیر تحولات تاریخی روش کیفی در علوم اجتماعی معاصر ایران، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۵، شماره ۱، ۳-۳۵.

- زمانیان، زینب. (۱۳۹۷). خطاطی خودرو در ایام محرم از اعتقادات مردم نشئت می‌گیرد. جوان‌آنلاین. بازنشانی در: <https://www.javanonline.ir/003t2A>

- سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۷۱). شهرنشینی و شهرسازی در دوره بیست ساله ۱۳۰-۱۳۲۰ (دوران حکومت رضاخان)، فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۷، شماره ۲ (پیاپی ۲۵)، ۳۲۸-۵۳.

- سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۸۵). فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی ایران. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

- سمسار، محمدحسن؛ سرائیان، فاطمه و مقدم، رضا. (۱۳۹۲). سیمای تهران (در سده ۱۳-۱۴ ق). ترجمه مرجانه سلطانی، تهران: زریران.

- شاهوردی، شهرام. (۱۳۷۵). زمینه‌های سیاسی اجتماعی اصلاحات ارضی در ایران. مجله پانزده خرداد، شماره ۲۲.

- شریف‌زاده، رحمان. (۱۳۹۷). مذاکره با اشیا (برونو لاتور و نظریه کنشگر - شبکه). تهران: نشر نی.
- شعبان‌زاده، بهمن. (۱۳۸۱). تاریخ تهران. کتاب همراه.
- شعبانی، امامعلی؛ کامیاب، جمال. (۱۳۹۱). سیاست شهری در تاریخ معاصر ایران (۱۲۹۹ - ۱۳۲۰ ه.ش) با تأکید بر فضاهاى عمومی شهر تهران. مجله علمی باغ نظر، دوره ۹، شماره ۲۱، ۸۳-۹۲.
- شیدلز، راب؛ مریفیلد، اندی؛ الدن، استوارت؛ مورتون، آدام؛ مدن، دیوید و واقفی، ایمان. (۱۳۹۸). آنری لوفور، ترجمه همن حاجی میرزائی، ایمان واقفی، آیدین ترکمه، نریمان جهانزاد. مشهد: کتابکده کسری
- صادقی نائینی، حسن؛ دهقانی، زهرا؛ ترابی، حمیده؛ کلینی ممقانی، ناصر و کاویان، زهرا. (۱۴۰۱). مقایسه رفتار کاربران در استفاده از دوچرخه‌های اشتراکی و سایر سیستم‌های حمل‌ و نقل شهری قبل و بعد از پاندمی کرونا، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، دوره ۷، شماره ۲۱، ۱-۲۴.
- عمید، محمدجواد. (۱۳۸۰). کشاورزی، فقر و اصلاحات ارضی در ایران، ترجمه رامین امینی‌نژاد، تهران: نشر نی.
- عیوضی، محمدرحیم. (۱۳۸۰). طبقات اجتماعی و رژیم شاه. مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- فاستر، جان. بلامی. (۱۴۰۰). انقلاب زیست‌بومی (صلح با کره زمین). ترجمه محسن صفاری. تهران: انتشارات چرخ.
- فایراند، پل؛ لاکاتوش، ایمره؛ کوون، توماس؛ لاودن، لری؛ بری، بارنز؛ بلور، دیوید و کیچر، فیلیپ. (۱۴۰۰). پیشرفت و عقلانیت در علم (نظریه‌های فلسفی)، ترجمه محمدرضا اسمخانی؛ حامد بیکران بهشت و محمدمهدی هاتف. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۶۸). انهدام منابع سنتی آب و پیامدهای ناشی از آن (جنگ پنهان سی - ساله). جهاد، شماره ۱۱۶.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۷۸). موزه‌های باز یافته. کرمان: بنیاد ایران‌شناسی، مرکز کرمان‌شناسی.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۸۸). انسان‌شناسی یاریگری. تهران: ثالث.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۹۱). فرهنگ یاریگری در ایران. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

- فرهادی، مرتضی. (۱۳۹۴). مردم‌نگاری دانش‌ها و فن‌آوری‌های سنتی: "نان شب" مردم‌نگاران ایران مرتضی فرهادی. دوفصلنامه دانش‌های بومی ایران، دوره ۱، شماره ۲، ۴۹-۱.
- فرهادی، مرتضی. (۱۳۹۷). مکتب نوسازی و دشواری‌های بومی‌سازی در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- فرهادی، مرتضی. (۱۴۰۰ الف). صنعت بر فراز سنت یا در برابر آن (انسان‌شناسی توسعه‌نیافتگی و واگیره پیشرفت پایدار و همه‌سویه فرادادی و فتوتی در ایران). چاپ دوم، جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- فرهادی، مرتضی. (۱۴۰۰ ب). صنعت بر فراز سنت یا در برابر آن (انسان‌شناسی توسعه‌نیافتگی و واگیره پیشرفت پایدار و همه‌سویه فرادادی و فتوتی در ایران)، چاپ دوم، جلد دوم، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- فلاحتی، لیلا و هاشمیان‌فر، سیدحسن. (۱۳۹۸). فرهنگ کارفرمایان و رقابت‌پذیری کسب‌وکارهای کوچک متوسط ایرانی؛ مورد مطالعه، صنعت نساجی، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۲(۱)، ۴۴-۱۱۱.
- قربانی، هاجر. (۱۳۹۹). مطالعات اجتماعی مرگ (جستارهایی در باب مرگ در فرهنگ و جامعه ایرانی)، تهران: انسان‌شناسی.
- کاتوزیان، محمدعلی. (۱۳۹۲). استبداد، دموکراسی و نهضت ملی، تهران: مرکز.
- کاتوزیان، محمدعلی. (۱۳۹۴). اقتصاد سیاسی ایران (از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی). ترجمه کامبیز عزیزی و محمدرضا نفیسی، تهران: مرکز.
- کاتوزیان، محمدعلی. (۱۳۹۷). مصدق و مبارزه برای قدرت در ایران، ترجمه فرزانه طاهری. تهران: مرکز.
- کاتوزیان، محمدعلی. (۱۳۹۹). نه مقاله در جامعه‌شناسی تاریخی ایران (نفت و توسعه اقتصادی)، ترجمه علیرضا طیب، تهران: مرکز.
- کاظمی، عباس. (۱۳۹۵). امر روزمره در جامعه پسا انقلابی، تهران: فرهنگ جاوید.
- کاظمی، عباس. (۱۳۹۶). پرسه‌زنی و زندگی روزمره ایرانی: تاملی بر مصرف مراکز خرید. تهران: فرهنگ جاوید.

- کاظمی، عباس؛ و امیرابراهیمی، مسرت. (۱۴۰۰). مگامال‌ها و مجتمع‌های بزرگ تجاری در تهران؛ مطالعه‌ای جامعه‌شناختی، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- کاظمی، عباس و فولادی‌نسب، کاوه. (۱۴۰۰). خیابان ولی‌عصر تهران (روایت‌های غیرداستانی). تهران: ثالث.
- کریمان، حسین. (۱۳۵۵). تهران در گذشته و حال، تهران: دانشگاه ملی ایران.
- کریمی‌نژاد، فهیمه؛ و حقیقی‌راد، فرزاد. (۱۳۹۲). تحلیل هزینه‌های لجستیک با استفاده از مدل مفهومی و بررسی تأثیر اجرای مرحله اول طرح هدفمندی یارانه‌ها بر هزینه‌ها (مطالعه موردی در شرکت‌های کوچک و متوسط)، بررسی‌های بازرگانی، دوره ۱۱، شماره ۵۸، ۳۴-۵۴.
- کسلر، دیرک. (۱۳۹۴). نظریه‌های روز جامعه‌شناسی (از ایزنشتات تا پسامدرن‌ها)، ترجمه کرامت‌الله راسخ. تهران: انتشارات آگه.
- گونواردنا، کانیشکا؛ کیفر، استفان و میلگرام، ریچارد. (۱۳۹۳). فضا، تفاوت و زندگی روزمره، ترجمه افشین خاکباز و محمد فاضلی. تهران: تیسار.
- لالمان، میشل. (۱۳۹۹). کتاب تاریخ اندیشه‌های جامعه‌شناسی (از پارسونز تا اندیشمندان معاصر)، جلد دوم، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: هرمس.
- لاهیجانی، عبدالله توکلی. (۱۴۰۱). تیراژ تولید خودرو پس از چهار سال میلیونی شد/ برنامه‌ریزی تولید ۱٫۸ میلیون خودرو، ایرنا، بازنشانی در: www.irna.ir/xjLQKY
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۶۹). تحولات اجتماعی در روستاهای ایران، شیراز: انتشارات نوید.
- مرشدی، بنیامین. (۱۳۹۹). واقعیت ماجرای دپوی خودروی بابل چیست؟، خبرگزاری صدا و سیما، بازنشانی در: <https://www.iribnews.ir/00Bp4j>
- ملک‌محمدی، حمیدرضا. (۱۳۸۱). از توسعه لرزان تا سقوط شتابان، تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- منی‌یر، بندیکت. (۱۳۹۹). یک میلیون انقلاب آرام (شهروندان چگونه دنیا را تغییر می‌دهند)، ترجمه فرنگیس حبیبی، تهران: نیلوفر.
- مهاجر، شهروز و تاج‌الدینی، مرجان. (۱۳۹۴). پیشینه زیباسازی شهر تهران، تهران: پیکره.
- میزتال، باربارا. (۱۳۹۹). درآمدی بر جامعه‌شناسی حافظه، ترجمه محمد رسولی، تهران: تیسار.

- میلز، سارا. (۱۳۹۲). گفتمان، ترجمه فتاح محمدی، تهران: هزاره سوم، ۱۳۷ و ۱۵۰.
- نیل، جانانتان. (۱۳۹۸). جهانی دیگر (با پایان دادن به گرمایش زمین). ترجمه پروانه قاسمیان و نینا قرنی، تهران: اختران.
- هاجت، ادوارد. جی؛ آمستردامسکا، الگا؛ لینچ، مایکل و واکمن، جودی. (۱۴۰۰). مطالعات علم و فناوری، ترجمه آریا متین، تهران: موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- هاروی، دیوید. (۱۳۹۵). از حق به شهر تا شهرهای شورشی، ترجمه خسرو کلانتری و پرویز صداقت، تهران: آگاه.
- هاروی، دیوید؛ لوفور، هانری؛ سوچا، ادوارد؛ لایت، راسل. دی؛ مالون، کارن؛ فرناندو، نیشا. ای؛ گوناردنا، کانیشکا؛ کیت، مایکل؛ باومن، زیگمونت؛ لوندوسکی، جوزف. دی و فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۹۶). مطالعات شهری (نظریه و عمل). جلد ۱. تهران: نشر شهر.
- هوشنگی، طاهره. (۱۳۸۸). جوانان و فرهنگ اتومبیل بررسی معانی، انگیزه‌ها و کارکردهای اتومبیل شخصی در بین جوانان شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- هوشنگی، طاهره. (۱۳۸۹). فرهنگ اتومبیل در شهر تهران، تهران: تیسرا.
- هوشنگی، طاهره؛ و شهابی، محمود. (۱۳۹۱). تحلیل تجربه‌های زنانه از رانندگی (مطالعه‌ای کیفی پیرامون دلایل و پیامدهای رانندگی زنان)، زن در فرهنگ و هنر، دوره ۴، شماره ۱، ۸۴-۶۵.
- هوگلاند، اریک ج. (۱۳۸۱). زمین و انقلاب در ایران، ترجمه فیروز مهاجر، تهران: انتشارات شیرازه.
- وحیدبافنده، مانا؛ ایمانی شاملو، جواد؛ فدوی، ملیکا؛ و سلطان‌وش، نیلوفر. (۱۴۰۲). واکاوی تأثیر پاندمی کووید ۱۹ بر سیاست‌گذاری استفاده از حمل‌ونقل عمومی در تجارب جهانی شهرها با بهره‌گیری از رویکرد فراتحلیل، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۲۶، ۲۲۲-۱۷۹.
- وودارد، یان. (۱۳۹۷). فهم فرهنگ مادی، ترجمه شایسته مدنی لواسانی، تهران: لوگوس.

- Alexander, J. C. (2012). *Trauma: A social theory*. Cambridge, UK: Polity Press, 6,7,26-8
- Alexander, J. C. (2020). The performativity of objects. *Sociologisk Forskning*, 57(3/4), 381-410.

- Alexander, J. C., & Smith, P. (2010). The strong program: origins, achievements, and prospects. *Handbook of cultural sociology*, 13-24.
- Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N., & Sztopka, P. (2004). *Cultural Trauma and Collective Identity*. Berkeley.
- Appadurai, A. (Ed.). (1988). *The social life of things: Commodities in cultural perspective*. Cambridge University Press.
- Asadi, S., & Hooshangi, T. (2019). The “Automobile Religiosity” in Iran: A Study on Religious Meanings and Functions of Automobile in Contemporary Tehranian Culture. *Society & Sustainability*, 1(1), 1-17.
- Baber, Z. (1992). Sociology of scientific knowledge: Lost in the reflexive funhouse?.
- Ben-David, J., & Sullivan, T. A. (1975). Sociology of science. *Annual Review of Sociology*, 1, 203-222.
- Bloxham, D., & Kushner, T. (2001). *Genocide on trial: war crimes trials and the formation of Holocaust history and memory*. Oxford University Press.
- Cochoy, F. (2007). A Sociology of Market-Things: On Tending the Garden of Choices in Mass Retailing. *The Sociological Review*, 55(2_suppl), 109-129. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2007.00732.x>
- Dimbath, O., & Heinlein, M. (2022). Pioneers of the Sociology of Memory. In *Social Memory* (pp. 75-114). Brill Fink.
- Feng, Q. (2022, June). Analysis of Technological Determinism and Social Constructionism. In *2022 8th International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2022)* (pp. 1391-1394). Atlantis Press.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality Volume I: An Introduction*. Pantheon, 95.
- Foucault, M. (2021). Language, counter-memory, practice. In *Language, Counter-Memory, Practice*. Cornell University Press.
- Fouillet, A. (2019). Épistémologie et méthode d’une sociologie des objets. *Sociétés*, 144, 9-26. <https://doi.org/10.3917/soc.144.0009>
- Giesen, B. (2004). *Triumph and Trauma*. Boulder, Colorado, USA: Paradigm Press.
- Giesen, B., & Eisenstadt, S. N. (2015). *Triumph and trauma*. Routledge
- Giesen, B., & Schneider, C. (2004). Tätertrauma: nationale Erinnerung im öffentlichen Diskurs.
- Guest, G., & McLellan, E. (2003). Distinguishing the trees from the forest: Applying cluster analysis to thematic qualitative data. *Field methods*, 15(2), 186-201.
- Guest, G., MacQueen, K. M., & Namey, E. E. (2012). *Applied thematic analysis*. sage.
- Hackett, A., & Strickland, K. (2018). Using the framework approach to analyse qualitative data: a worked example. *Nurse researcher*, 26(2).

- Hackett, E. J., Amsterdamska, O., Lynch, M., & Wajcman, J. (Eds.). (2008). *The handbook of science and technology studies*. Cambridge, MA: Mit Press.
- Hassan, C. G. (2021). Research lines and the origin of the sociology of memory. *Trauma and Memory*, 9(1), 9-15.
- Hauer, T. (2017). Technological determinism and new media. *International Journal of English Literature and Social Sciences*, 2(2), 239174.
- Hutton, P. H. (1993). *History as an Art of Memory*. UPNE.
- Kraal, B. (2007). Actor-Network Inspired Design Research: Methodology and Reflections. In S. Poggenpohl (Ed.), *IASDR07 Proceedings: Emerging Trends in Design Research* (pp. 1-12). CD Rom: Hong Kong Polytechnic University.
- Landsberg, A. (2018). Prosthetic memory: The ethics and politics of memory in an age of mass culture. In *Memory and popular film* (pp. 144-161). Manchester University Press.
- Larsen, H. (2014). Cultural sociology as social research: A conversation with Jeffrey C. Alexander. *Sociologisk tidsskrift*, 22(1), 75-90.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oup Oxford .
- Lemert, C. (2012). *Social things: An introduction to the sociological life*. Rowman & Littlefield.
- Mihas, P. (2019). Qualitative analysis. *Research design and methods: An applied guide for the scholar-practitioner*, 99.
- Mulkay, M., & Gilbert, G. N. (1982). What is the ultimate question? Some remarks in defence of the analysis of scientific discourse. *Social Studies of Science*, 12(2), 309-319.
- Newman, P. (2006). The environmental impact of cities. *Environment and Urbanization*, 18(2), 275-295. <https://doi.org/10.1177/0956247806069599>.
- Newman, P., Kosonen, L., & Kenworthy, J. (2016). Theory of urban fabrics: Planning the walking, transit/public transport and automobile/motor car cities for reduced car dependency. *Town Planning Review*, 87(4), 429-458.
- Nhamo, G. (2006). Actor/actant-network theory as emerging methodology for environmental education research in southern Africa. *Southern African Journal of Environmental Education*, 23, 34-47.
- Niemeyer, K., & Keightley, E. (2020). The commodification of time and memory: Online communities and the dynamics of commercially produced nostalgia. *New Media & Society*, 22(9), 1639-1662.
- Norval, D. R. H. A. J., Stavrakakis, Y., & Ehrlich, A. (2000). *Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change*. Manchester University Press.

- Olick, J. K., & Robbins, J. (1998). Social memory studies: From “collective memory” to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Review of sociology*, 24(1), 105-140.
- Packard, N. (2005). Sociology of Memory. *The American Behavioral Scientist*, 48(10), 1295.
- Rivas, C. (2012). Coding and analysing qualitative data. *Researching society and culture*, 3(2012), 367-392.
- Rosen, R. K., Gainey, M., Nasrin, S., Garbern, S. C., Lantini, R., Elshabassi, N., ... & Levine, A. C. (2023). Use of Framework Matrix and Thematic Coding Methods in Qualitative Analysis for mHealth: The FluidCalc app. *International Journal of Qualitative Methods*, 22, 16094069231184123.
- Stepto, R. B., Adorno, T. W., & Adorno, J. K. (2010). *Guilt and defense: on the legacies of national socialism in postwar Germany*. Harvard University Press.
- Stewart, I. D., & Oke, T. R. (2012). Local climate zones for urban temperature studies. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 93(12), 1879-1900.
- Stocking, S. H. (1998). On drawing attention to ignorance. *Science Communication*, 20(1), 165-178.
- Towfigh, E. (2000). *Modernisierung und postkoloniale Herrschaft in Iran: Versuch über den Staat*. IKO-Verlag für Interkulturelle Kommunikation.
- Underwood, J. (1999, March). Not Another Methodology What Ant Tells Us About Systems Development. In *Methodologies for Developing and Managing Emerging Technology Based Information Systems: Information Systems Methodologies 1998, Sixth International Conference on Information Systems Methodologies* (pp. 258-268). London: Springer London.
- Urry, J. (2010). Mobile sociology 1. *The British journal of sociology*, 61, 347-366.
- Volpato, C., & Andrighetto, L. (2015). Dehumanization. In *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (Vol. 6, pp. 31-37). Elsevier Inc.
- Wehling, P. (2001). Beyond knowledge? Scientific ignorance from a sociological point of view. *Zeitschrift für Soziologie*, 30(6), 465-484.
- Williams, I. (2020). *Contemporary applications of actor network theory*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Zhang, T., & Schwartz, B. (1997). Confucius and the Cultural Revolution: a study in collective memory. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 189.

پیوست

مآخذشناسی مقالات منتخب

- آل نوری فروشانی، هومن و میربهاء، بابک. (۱۳۹۳). بررسی الگوی فعلی محدودیت طرح زوج و فرد شهر تهران بر اساس مقایسه درصد تخلفات، فصلنامه راهور، دوره ۲۵، شماره ۱۱، ۷۳-۹۰.
- برزگر، مجتبی و کاظمی، سجاد. (۱۳۹۶). بررسی جرم‌شناختی سرقت خودرو و وسایل نقلیه (مطالعه موردی شهر همدان)، مطالعات فرهنگی پلیس دوره ۴، شماره ۱، ۳۰-۱.
- بسامی، مسعود؛ باغفلکی، علی‌احمد. (۱۳۹۷). تأثیر پیشگیری وضعی در پیشگیری از سرقت قطعات و محتویات خودرو، فصلنامه علمی کارآگاه، شماره ۴۴، دوره ۱۲، ۴۶-۲۶.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ قربانی، رسول و طورانی، علی. (۱۳۹۶). ارزیابی و مقایسه سطح توسعه‌یافتگی سکونت‌گاه‌های روستایی و شهری از دیدگاه ساکنان محلی: مطالعه موردی شهرستان مینودشت. روستا و توسعه، دوره ۱، شماره ۲۰، ۷۶-۵۱.
- جوانمرد، محمد؛ وفادار، حسین؛ سندگل، حسن و اسماعیل‌پور، الله‌قلی. (۱۳۹۷). عوامل سازمانی مؤثر بر سرعت کشف سرقت از داخل خودرو *Journal of Research Police Science*، دوره ۳، شماره ۲۰، ۶۴-۱۵۴.
- حسین‌زاده، مجاهد؛ خجسته، سعید و اولاده، میلاد. (۱۳۹۳). بررسی مکان‌یابی پارکینگ در شهر یاسوج، فصلنامه راهور، ۱۱(۲۸)، ۱۰۶-۸۵.
- رجایی، سیدعباس؛ اله‌زیاری، کرامت؛ عباسی فلاح، وحید و خدابنده‌لو، حسن. (۱۳۹۷). ارزیابی الگوی جرایم سرقت بر اساس پیکره‌بندی فضایی (مطالعه موردی شهر ورامین) *Journal of Research Police Science*، دوره ۲، شماره ۲۰، ۶۶-۳۵.
- روحی، سعید؛ صفاری‌نیا، مجید و عباسلو، بختیار. (۱۳۸۷). بررسی میزان تحقق اهداف طرح تعویض پلاک و نقل و انتقال خودرو در شهر تهران در سال ۱۳۸۵، فصلنامه علمی راهور، دوره ۵، شماره ۳۹، ۴-۲۳.
- رهنما، محمدرحیم. (۱۳۸۷). اثر سهمیه‌بندی بنزین بر تغییر شیوه حمل و نقل دارندگان وسایل نقلیه شخصی در مشهد، علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، دوره ۱، شماره ۵، ۳۷-۱.

- زندی، بهمن؛ سمایی، سیدمهدی و شهبازی، مسعود. (۱۳۹۱). بررسی زبان‌شناختی خودرو نوشته‌های تهران و اردبیل، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ۴، شماره ۴، ۲۰۶-۱۸۵.
- سلامی، مهرداد؛ زهری، زهرا و اشرفی، علی. (۱۳۹۱). شناسایی و پهنه‌بندی کانون‌های وقوع جرم سرقت در شهر بیرجند، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، دوره ۲، شماره ۱، ۸۵-۱۰۴.
- سلطانی، علی و بحرانی‌فرد، زهرا. (۱۳۹۰). توسعه معابر درون شهری: راه حل یا تشدید مشکل تراکم ترافیک، فصلنامه علمی راهور، دوره ۸، شماره ۱۶، ۴۸-۳۵.
- سلیمانی، علیرضا و بایرام‌زاده، نیما. (۱۳۹۶). بررسی آلودگی صوتی در میدانی شهری و راهکارهای کاهش آن (نمونه موردی میدان ایالت ارومیه)، شباک، دوره ۳، شماره ۲، ۱۳-۵.
- شمسی‌پور، علی‌اکبر؛ عزیزی، قاسم و امینی، ژوان. (۱۳۹۶). تحلیل تغییرات قائم آلودگی هوا در مسیر آزادی-تهرانپارس با شبیه‌سازی خردمقیاس اقلیمی، معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۹)، ۱۰، ۲۰۵-۱۹۱.
- طالبی، سهیلا؛ اکبری، روح‌الله و خوش‌نشان، محمود. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر عوامل محیطی و فیزیکی بر تصادفات ترافیکی، فصلنامه علمی راهور دوره ۲۸، شماره ۱۱، ۴۲-۱۲۳.
- طالشی‌انبوهی، مرضیه؛ آقائی‌زاد، اسماعیل و جعفری مهرآبادی، مریم. (۱۳۹۸). ارزیابی زیست-پذیری در بافت‌های فرسوده شهری مطالعه موردی: منطقه یک شهر قزوین، مجله شهر پایدار، دوره ۳، شماره ۲، ۷۸-۵۹.
- عزیزی، عباس؛ احتشامی، علی و شریفی رهنمو، سعید. (۱۴۰۱). تأثیر مصرف موادمخدر و روان‌گردان بر سرقت داخل خودرو (مورد مطالعه: شهر همدان) *Journal of Research Police Science*، دوره ۳، شماره ۲۴، ۵۸-۳۶.
- عزیززاده اقدم، محمدباقر؛ صباغ، صمد و صالحی، ذاکر. (۱۳۹۰). بررسی پرهیز از رفتارهای مخاطره‌آمیز رانندگی توسط رانندگان درون‌شهری تبریز و عوامل موثر بر آن، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دوره ۲، شماره ۱۴، ۴۵-۱۱۹.
- عزیززاده، هوشمند و عبدی، محمدحامد. (۱۳۹۳). الگوی کریدوری حمل‌ونقل همگانی محور در بلوار پاسداران شهر سنندج، معماری و شهرسازی آرمان شهر، دوره ۱۳، شماره ۷، ۳۶-۸۱.
- فرهنگی، علی‌اکبر؛ عباس‌پور، عباس؛ بورقانی فراهانی، سهیلا و عباچیان قاسمی، رضا. (۱۳۹۳). تحلیل تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر نگرش مشتریان نسبت به نام تجاری و قصد خرید از شرکت: مطالعه موردی شرکت ایران خودرو، مجله جهانی رسانه، دوره ۲، شماره ۹، ۵۱-۲۳۶.

- قلعه‌نویی، محمود. (۱۳۹۹). ارزیابی شکل شهر و وابستگی به خودرو در شهر جدید مَرن-کِه-وله، پاریس (فرانسه). نامه معماری و شهرسازی، دوره ۲۹، شماره ۱۳، ۷۱-۵۱.
- قلی فامیان، علی‌رضا و کلاهدوز محمدی، ماندانا. (۱۳۹۵). بررسی الگوهای زبانی در نام‌گذاری مراکز کسب و کار شهر تبریز. فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، دوره ۳۳، شماره ۱۷، ۲۵-۱۰۹.
- کرمی دهباغی، مهدی. (۱۳۹۳). تحلیل روان‌شناختی و غیر روان‌شناختی برخی از ویژگی‌های رانندگان حوادث پرخطر شهر تهران، فصلنامه علمی راهور، دوره ۱۱، شماره ۲۵، ۱۱-۳۶.
- کمال کوهی، کمال؛ تمنا، سعید؛ حسن‌پور، جواد و میرزائی، عبدالهادی. (۱۳۹۳). توسعه معابر درون شهری: راه حل یا تشدید مشکل تراکم ترافیک، فصلنامه علمی راهور، دوره ۸، شماره ۱۶، ۴۸-۳۵.
- ملکی، ابوالحسن. (۱۳۹۶). نقش مدیریت تقاضای سفر در ترافیک شهری (مورد مطالعه شهر تهران)، علوم و فنون نظامی، دوره ۴۲، شماره ۱۳، ۱۱۲-۸۷.
- وروایی، اکبر؛ عزیزی ارشد، مصطفی و الماسی، یوسف. (۱۳۹۵). بررسی سیمای جنایی جرم سرقت، فصلنامه علمی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، دوره ۴۲، شماره ۱۱، ۱۲۵-۴۴.

استناد به این مقاله: اخلاصی، ابراهیم؛ خانمحمدی، علی و خاکساری رفسنجانی، علی. (۱۴۰۴). خوانش انتقادی مطالعات ناظر بر خودرو در جامعه ایرانی ذیل ملاحظات پارادایمی مندرج در جامعه‌شناسی تکنولوژی، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۱۰ (۳۳)، ۴۷-۱.

Urban and Regional Development Planning is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.